

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XX. ÉVFOLYAM, 5. (114.) SZÁM —

Arad – október 6. előtt

(Kurunczi Ferenc felvétele)

A R A D
2016. október

TANÉVNÝITÓ A CSIKY GERGELY FŐGIMNÁZIUMBAN

Csomós Roland, Ilona János és Puskel Tünde Emese felvételei

Tartalom

Juhász Béla: Ne haragudjatok!	1
Irodalom, művészet	
<i>Elismerés a Szövétneknek is Pataky Lehel Zsolt</i>	
<i>MŰRE-díja</i>	2
Ódry Mária: Csoóri Sándor emlékezete	2
Böszörményi Zoltán: Október lángjai	2
Juhász Béla: Modern, filozofikus versek	3
Arany-Tóth Katalin: Harangszó előtt	4
Varga Melinda: Versek	
Grosz László: Mindennapok	4
Juhász Béla: Egy élet értelme	5
Nótáros Lajos: Arad marad (VII/5.)	
<i>A román kérdés</i>	6
Jámborné Péterszabó Ilona: Eszméktől a vérpadig (1.)	7
Memoár	
Szabó István: „Ezt is 1956-nak köszönhetitek, ugye?”	10
Kurunczi Mária: Emlékezés október 6-ra	13
Regéczy Szabina Perle: Szemek tüzeiben (III.)	14
Móré-Sághi Annamária: Dezső bácsi	15
Tatár Etelka: Chicagói levél – Reszeld, apjuk, avagy Alma slafrokban	16
Történelem	
Puskel Péter: Románia belépése az első világháborúba	17
Siska-Szabó Zoltán: Régi és új Arad (4.)	19
Helytörténet	
Blazovich László: Mozaikok egy Honismereti Akadémiáról	20
Oktatás	
Fülöpné Bálint Anna Erika: „Hol volt...”	
<i>Akiket összevontak – Az aradi Zárda</i>	22
Koreck Aladár: Egy szeretetre méltó tanár emlékére	24
Útinapló	
Vida Gábor: Török levél	26
Hitélet	
Ódry Mária: A rend és a szabadság harmóniája	29
Szőcs János írógépműszerész fényképalbumából	30
Matekovits Mihály: Minorita anekdoták	30
Sport	
Piros Dénes: Emlékeim az olimpiákról (1.)	31
Azt írta az újság	
Piroska István: Hány éves a postabélyeg?	33
Humor	
Kövér Péter: A kütyü, avagy Kossuth Lajos azt üzent... Te mit üzensz?	35
Grosz László: Bökversek	37
Móré-Sághi Annamária: Anekdóták Mihály királyról	37
Keresztretjévény	
Brittich Erzsébet: 1700 éves születésnap	38
Búcsúznak	
Matekovits Mihály: Steinhübel Erzsébet	39

NE HARAGUDJATOK!

Találkozom az utcán egykori osztálytársnőmmel; annak idején igen őszinte volt barátságunk. Alig fogadja köszönésemet. Ki tudja, mit hallott rólam valamelyik jóakarómtól...

Régi ismerősömnek megvallom, hogy nekem nem ugyanaz tetszik, mint neki. Sértődötten továbbmegy. Otthagy a járda szélén.

Szomszédomnak elárulom, melyik tévéadó híradóját szeretem a legjobban. Ironikus mosollyal mondja fogai között: „Akkor te nem vagy jó hazafi!”

Lehet, hogy jobb volt, amikor csak egyetlen híradót láthattunk? És elhittük minden szavát a bemondóknak, műsorvezetőknek? Mert nem volt alkalmunk meghallgatni a másik felet is? Talán nem is mertünk másképpen gondolkozni.

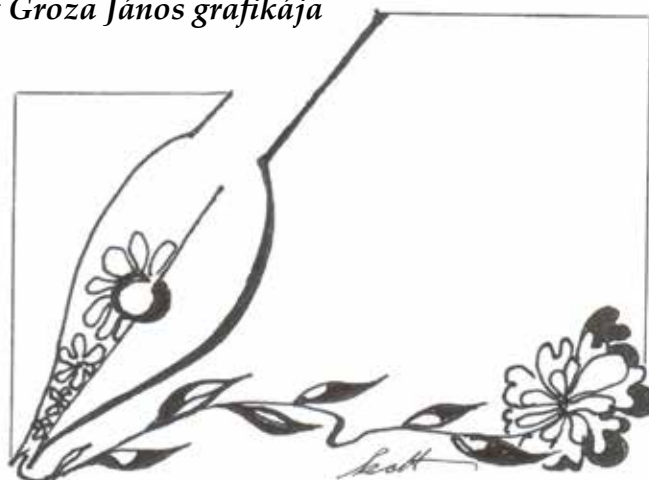
Manapság a sok tévéadón, az internet közösségi oldalain, a számtalan napi-, heti- és havilap színes borítói alól – azt hiszem – jól kitervelt összeesküvés indult az emberek közti jó viszony, a barátság, az összefogás ellen. Széthúzásra, fogcsikorgatásra, haragtartásra akarunk kényszeríteni bennünket, ártatlan nézőket, olvasókat. Nem nyíltan. Nemzeti színekbe bújtatott, riadalmat gerjesztő, dörgelemes körmondatok útján. A média mindegyik képviselője leginkább a saját igazát akarja belénk oltani. Mi meg már nem is tudjuk, melyiknek higgyünk. S ha véleményünk elüt az ismerősünktől, ha kimondjuk, hogy másként látjuk a dolgokat, mint ő, akkor megsértődik, megharagszik. Persze, tisztelet a kivételnek.

Vajon miért nem hagyja a média és az azt finanszírozó hatalmasok csapata, hogy pártatlanul, befolyástól mentesen fejtsük ki véleményünket, és higgyük azt, amit hinni szeretnénk?

Lássatok, gondolkozzatok, törődjete egymással! Ne haragudjatok!

Juhász Béla

Kett Groza János grafikája

ELISMERÉS A SZÖVÉTNEKNEK IS PATAKY LEHEL ZSOLT MŰRE-DÍJA

A Magyar Újságírók Romániai Egyesülete szeptember derekán Nagykárolyban tartotta tisztújító küldöttgyűlését, amelyen az idei szakmai díjakat is átadták.

A tavasszal meghirdetett *A közösen megélt médiamúlt* című riportpályázaton – amely a rendszerváltás utáni romániai magyar sajtó egy-egy szerkesztőségének, szellemi műhelyének történetét hivatott dokumentálni – audiovizuális kategóriában első helyet nyert Pataky Lehel Zsolt, a Kossuth Rádió Magyar Örökség-díjas *Határok nélkül* című műsorának és a Temesvári Rádió magyar adásának aradi tudósítója, az *Aradi Hírek* című internetes portál alapítója, lapunk szerkesztőbizottságának tagja. Pályamunkája a *Szövétnek* több mint másfél évtizedes, és több mint 100 lap-

számot felölelő történetét mutatta be az Ujj János volt és Juhász Béla jelenlegi felelős szerkesztővel folytatott beszélgetéseken keresztül (az interjúk az elmúlt években a Temesvári Rádióban és a Kossuth Rádióban hangzottak el). Az elismerés átvételekor a díjazott elmondta, hogy a *Szövétnek* szerzőinek, szerkesztőinek, terjesztőinek önzetlenségéből, szakmai alázatából, az aradi magyar szellemi örökség és értékek megmentése iránti elkötelezettségéből fakadó tisztelet készítette arra, hogy szélesebb szakmai körben is megismertesse a kulturális szemlét.

Nagykárolyban kiosztották a *Brassai 2015* sajtófotó-pályázat díjait is öt különböző kategóriában. Dicséretet kapott Zsámbok Zoltán, az aradi Csiky Gergely Főgimnázium diákja.

(Szerkesztő)

Ódry Mária

Csoóri Sándor EMLÉKEZETE

Koporsóján egy fekete rózsza

Csupán 86 évig tartott földi léte,
de nyugodtan mondhatja: megérte
a FEKETE-FEHÉR kattogásban
(ANYÁM FEKETE RÓZSA)
– mindig az igazat kimondani
roppant teher,
és mégis mondani kell,
a remény, remény – szükséges – mindannyiunknak
KELL, KELL, KELL!
Költő – szilencium – az idő kifaragja magát,
bár
minden halandó
(ANYÁM FEKETE RÓZSA)
„Várom az Urat, mint virrasztók a reggelt”
– anyám feketén korán kelt
és dolgozott és lelke tája –
mint fehér hó –
élete egyetlen óre: (koporsóján egy fekete rózsza)
az ÖRÖKKÉVALÓ.

Böszörményi Zoltán

OKTÓBER LÁNGJAI Az 1956-ban elesettek emlékére

A gondolat bőrén megfeszül a tér,
ívlámpák szórnak hajadra lomha fényt.
A körönd is a fénykép része, apró
máglyák ülik körbe. A mélyben ajtó,
rég elillant ködök bugyrába vezet,
az est fátyla mögött tűnődés remeg.

Omlanak, betemetnek illatfalak,
ijedt szél hasal a száraz bokor alatt.
Felsikolt az idő, mezítláb szalad,
október lángjai, veretlen hadak.

S hol vörös csillagok hulltak le egyszer,
szavaidra ablakok nyílnak, s kegyyszer
egy szál virág. Kapar a torkod, szorít,
fáj, mint tragikus nem mindennapi hír.

Juhász Béla

MODERN, FILOZOFIKUS VERSEK

Amikor elindultunk otthonról a Jelen Ház felé a könyvbemutatóra, kilenc éves unokám, akit minden érdekel, és sok mindent jobban tud, mint nagyapja, elárulta, hogy *Az irgalom ellipszise** Bösörményi Zoltán tizenegyedik verseskötete. El nem tudtam képzelni, honnan volt ez az információja a gyerekeknek; lehet, hogy az iskolában hallotta. Abban az iskolában, ahonnan ezúttal feltűnően sok diák jött el, bizonyára pedagógusi nógatasra. Kellemes bizsergést éreztem, amikor láttam, hogy ezek a középiskolások mekkora átéléssel, áhítattal hallgatták Brauch Magda elemzően dicsérő szavait, a mesterien kiválasztott verseket a költő avatott tolmácsolásában és a szövegközökben felcsendülő kellemes muzsikát Mišcovici Tibor és Miltaller Lajos előadásában.

Emlékeket ébreszt bennem ez a szép kivitelezésű kötet, hisz június elején az a megtiszteltetés ért, hogy a budapesti Ünnepi Könyvhét alkalmából, a Vörösmarty téren, az Irodalmi Jelen standja előtt ugyanannál az asztalnál ültünk Bösörményi Zoltánnal, és dedikáltuk könyveinket.

A Libri Könyvárúház és Kiadó honlapjáról idézek. Ezt írják Bösörményi kötetéről:

„Elégikus költészet, ahol az öröm és a harmónia iránti nosztalgia a természeti szépség megfoghatatlanságának és a szellemi kultúra pusztulásának hol enyhébb, hol élesebb fájdalomával vegyül.”

Első olvasásra nem könnyű feladat megérteni ezeket a modern, filozofikus verseket. Újraolvasásra készítetnek, gondolkodásra biztatnak. Hazafelé botorkálva, kezemben a könyvvvel, a bemutató hatására eszembe jutott, mekkora hatalom rejlik manapság is a költészetben, különösen Bösörményi Zoltán legutóbbi kötetébe gyűjtött gyöngyszemeiben. Megfogadtam, hogy naponta, lefekvés előtt elolvasok közülük kettőt.

*Megjelent a Kalligram Könyv- és Lapkiadó Kft., Pozsony, a Pesti Kalligram Kft., Budapest és az Irodalmi Jelen Könyvek közös kiadásában, 2016-ban.

Niedermayer György felvételei

A könyvbemutató népes közönsége

Brauch Magda méltatja az új verseskötetet

Bösörményi Zoltán felolvas

Arany-Tóth Katalin

HARANGSZÓ ELŐTT

Szeretném az őszt a karjaidba fűzni,
hallgatni, ahogy a tóparton susog a nád.
A szürkület már rég a nyárutókat űzi,
álomba simultak az utak menti fák.

Szeretném az időt köpenyemre tűzni,
eső, szél ne koptassa az éveink korát.
Barangolni, s ha jól esik, vígan dalolni!
Feledni, mit cipeltünk annyi éven át.

Szeretnék neked a csöndekről mesélni,
az égre síró könnyek sós harmatcseppjén át.
Kopott hinták láncainál együtt fürkészni
a nyikorgás messzire hallatszó zaját.

Szeretnék tereket belakni és várni,
hogy jönnék még estre virradó, égi csodák...
Karodban pihenő puha álmokkal hálni,
s hinni, hogy értünk is szól harang, gyúl majd láng.

Varga Melinda

VERSEK

ÚREZÜST

Nem értettem sose
a Holdat,
a pancsoló ezüsttesteket,
miként tud megtisztulni
a szürkéségtől
a nemesfémben
Minden.

Az űrben labdázni
a Holddal
volna jó.

ŐSZELŐBEN

Szőlőszemű este volt,
Érett aroma lengte be a lelket,
leszüretelt gyümölcsök
a ráncos, barna földön
emlékeztettek lányos illatodra,
mely oly lenge volt
és puhatestű, mint a nyár,
és úgy érett bennem valósággá,
mint álmatag szeptember hozta
kövér szőlőszemek.

Grosz László

MINDENNAPOK

Valamikor elvtárs voltam,
Ma: uram, utcán és boltban,
Közben arra is rájöttem,
Nem sok változott köröttem...

Eltűntek ismerős arcok,
Rák meg kor szedi a sarcot,
Eresztettem nadrágszíjon,
Van, ki kedveljen vagy szidjon...

Mindennapok – régi-újak,
S mennyi ok, hogy gyertyát gyújtsak,
Gyönyörködjem Napban-Holddban,
Emlékekben megmártózzam...

Mindennapok tömegében
Utam végét, ím', elérem,
S hálaimám elrebege,
Késő vágynom jobbra-szebbre...

EGY ÉLET ÉRTELME

Az asszony, aki örök életében egy hercegről álmodott, megkapta az öregurat. Harminc évvel volt idősebb. De mérhetetlenül gazdag. És nagyon szerette a fiatalasszonyt. Az asszony hónapok óta jött el rabszolgatartójától, a falusi kisvendéglőből, ahol mindeneként gürizett hajnaltól éjfélig, s ahol – kivétel nélkül – minden éjjel eleget kellett tennie asszonyi kötelességének is. Beülte a kocsijába, az anyósülésre, elvitt a nemzeti dohányboltig meg vissza. Hogy lássak valamit a városból. Leállt a ház előtt, leállította a motort és kifakadt.

„A legnagyobb baj, hogy nincs olyan kapcsolat nő és férfi között, amelyben tiszta szerelemből születnének gyerekek. Degenerálódott, romlott ez a világ. Felhőtlen szerelemből ma már nem születik tiszta gyerek. Minden csak érdek, bárhova mutatok, bármit mondok... Ide süllyedt a világ. Ide süllyedtünk. Megérett a világ arra, hogy itt valami óriási robbanás történjék. Vagy észre tér mindenki, vagy megdöglünk. Valamit változtatni kell! A gyíkokról biztosan hallottál. Hallanod kellett arról a fajról. Hét faj él itt. Erről is szoktunk beszélgetni a Lajossal. Iszonyatos mennyiségű könyvet olvas ez az ember. Meg szokta kérdezni, hogy látom az egészet, ahogy áll most a világ? ... Hét faj él itt. Nincs pozitív vagy negatív, de van egy, amely már régóta uralja az embereket. És klónoznak minket, szerencsétleneket. S jönnek itt a karmákkal meg ilyen szarokkal. Nem is létezik ilyen, szerintem. Annyira bonyolult ez az egész. A hét milliárd fölött vannak a politikusok meg a milliárdosok, a zsidók... De lényegtelen, hogy zsidó vagy cigány vagy magyar, azok irányítják az egész világot. És ezek fölött van ez a faj. Elszórva. Én most nem tudom, hogy kivel beszélek, de ha kinyílna a harmadik szemem, látnám... Ezt nem engedik. Ezért állandóan mindenféle romboló impulzusokat küld felénk a tévé, rádió, nehogy véletlenül felébredjenek az emberek, nehogy kinyíljon a harmadik szemünk, hogy rálássunk az egészre, hogy mi történik, mekkora összeesküvés áldozatait vagyunk, mennyire kihasználnak...

Azt látunk, amit akarunk... Ha most kinyílna a harmadik szemünk, látnánk, hogy nagyon kevés a valódi ember. Ezek belebújtak a tudatunkba,

ezért tudnak mindenkit irányítani, manipulálni. Ez a gyík faj a félelmekből, a stresszből – ami egymás között, családon belül, megye szinten, ország szinten, politikai szinten megy –, ebből él. Ebből tudnak ők táplálkozni. Ha ez megszűnne, abban a pillanatban el kéne hagyniuk ezt a bolygót. Létezik valahol valamilyen paktum, megegyeztek, hogy ez a hét faj itt él, itt van, létezik... Van egy a föld alatt is, amelyik már megmutatta magát, és interjút adott egy amerikai riporternek. Nem tudom, hogy ez mennyire igaz, mert egy riporter bármit írhat a siker érdekében, vagy megbízója kedvéért. Mire képes az ember?! Képzeld, ha ezt mindenki tudná! Kennedyt azért ölték meg, mert tudott mindenről, Michael Jackson azért lett túlradagolva, mert megmondta, hogy bejelenti, mi folyik itt. Oshót azért mérgezték meg kétszer meg harmadszorra, amitől kész lett... Ezek mind tudták, be akarták jelenteni, hogy mi folyik itt. Nézd meg az összes milliárdost, akik fölül vannak. Kezükben van az olaj, az arany, a bankok stb. Nézd meg az arcukat! Mindegyiknek világos a bőre és kék a szeme. Az összes milliárdos szőke, kék szemű. Átlátszó a bőrük. Láttam egy filmet 2000 körül, amelyben kitaláltak egy olyan szemüveget, hogy aki felvette, látta a másikon, hogy milyen faj. Ha lehetne egy ember olyan, mint a Mátrix, én bevállalnám ezt, képes lennék, mondtam is a Lajosnak. Csak az a baj, hogy nincs akkora hitem. Nem tudom elhinni magamról, hogy én vagyok az az ember, aki képes megállítani az „ördögöt”, mindegy, minek nevezzük. Képes lennék ebben a pillanatban feladni az életemet a Földért. Nekem nincs senkim. De nincs elég hitem. Nem elég a hitem...! És azt mondják, hogy Jézus újból eljön. Frászt! Nem fog eljönni! Nem is mondta. Csak azt mondta, hogy velünk lesz az idők végezetéig. Nem fog eljönni!”

Kiszállt a kocsiból, óriási kígyóbőrutánzat műanyagtáskájából elővette a cigarettacsomagot. Kihúzott egy hosszú, vékony cigit és rágyújtott. Mélyen mellre szívta az illatos füstöt.

„Vár az én kis öreguram, biztosan éhes már, meg izgul is, hol maradok ilyen sokáig. Életem értelme...!”

ARAD MARAD (VII/5.)

P. S. kétségbeesett és pontatlan visszaemlékezése önmagára és viselt dolgaira.

Közreadja N. L.

MÁSODIK SZAKASZ

A ROMÁN KÉRDÉS

A káplár bezupázott, ott maradt szakaszvezetőnek a hadseregben. Még Ukrajnában, az orosz elleni háború elején nyomtalanul eltűnt. Mint egy magára maradt nulla, mondta volna Klein a Margaréta kertjében, ha találkozhattunk volna még egyszer mind a hárman. De nem találkoztunk. Klein, aki, miután leszerelt, Kolozsvárra került, és séf lett a Metropolban, negyvennégy nyarán tűnt el útbán Birkenau felé. Nem tolnak ők ki velem, jut eszembe mondása, és valahogy nem is hiszem el, hogy akkor sikerült volna nekik.

Maradhattam volna a hadseregben én is, s talán jobban tettem volna, mivel a leszerelésemet követő pár évben semmi sem sikerült. Igaz, azelőtt és azután se nagyon, de akkor aztán egyáltalán. Harmincnyolc tavaszán átköltöztem Temesvárra, az egyik unokánóvéremhez albérletbe. Egy importcégnél találtam állást, voltam én ott minden, nem is kerestem rosszul, mégsem voltam megelégedve helyzetemmel, sehogy sem találtam magam. Ahogy visszagondolok most ezekre a lázas évekre, rá kell döbbernem: a legnagyobb hiba, amit ember elkövethet életében, az éppen ez. Egy képzelgésnek élni.

A gond, azt hiszem, elismerem, a kérdést nem egyszer megbeszéltük Kleinnel, ezért ne zavarja önöket, ha itt-ott őt vélik felfedezni gondolataim mögött, szóval az én problémám, amivel azonban, ahogyan ebben Kleinnel megegyeztünk, nem vagyok egyedül, sőt igazi korproblémának tekinthető, a se-se-létben, egészen pontosan az én se-se-létemben keresendő. Nyilván, önök most azt várják, határozzam meg, mit értek se-se-léten. Elvárásuk jogos, a válasz magától adja magát: a se-se-lét olyan lét, amely se ilyen, se olyan. Még csak nem is semleges, tökéletesen meghatározhatatlan, így aztán meghatározása maga is külön problémát jelent.

Sokkal egyszerűbb, ha illusztrációkkal élek, annak dacára, hogy Klein szerint az illusztrációk, és ez a mindenkori filozófiák nagy hibája, félreviszik a gondolatot, nem engedik, hogy megmaradjon az elemzés szűken és pontosan vett tárgyánál. Itt Klein mondott valamit Hegelről, aki szerint az ész

csele abban áll, hogy folyamatosan becsapja önmagát, de ez elengedhetetlen számára, mivel így sosem marad munka nélkül.

Az illusztráció, mivel ez szinte kötelezőnek látszik az adott helyzetben, én magam leszek. Vegyük tehát önmagammat, ahogyan vagyok és élek 1939 tavaszán, a második világháború hivatalos kezdete előtt, mondjuk, pár perccel. Még nem vagyok harminc, de az leszek pár hónap múltán. Raktárosként dolgozom a Colonialcomerz nevű temesvári cégnél, amely, neve ellenére, minden-
nel kereskedik, kivéve a gyarmatárukat. Dohány-
nyal, kávéval soha, fűszerekről pedig hallani sem hallott. Négy nyelvet beszélek, hármát olvasok és írok, és még van egy-kettő, amelyeken nem lehetne eladni engem. De, és ez az első de a se-se-lét megközelítésében, az egyiket sem uralom az anyanyelv gondtalan biztonságával, más szóval anyanyelvem a se-se, vagyis se a magyar, se a német, se a szerb, se a cseh. Léven, hogy, és ez akkoriban közhelynek számított, anyanyelv csak egy van. Ha szó szerint vennénk e kijelentést, anyám után a cseh lehetne az, mégis a magyar áll hozzám a legközelebb, mivel a bölcsőben már magyarul beszéltek hozzám a szüleim, lévén, hogy ez volt az a nyelv, amelyiket mindketten beszéltek, annak ellenére, hogy egyiküknek sem volt az anyanyelve. Mászóval, valódi anyanyelvem a rosszul beszélt magyar.

Erre, megígérem, még visszatérünk, hogy megvilágíthassuk ama kérdést, van-e egyáltalán jól beszélt anyanyelv. És most nem a csecsemők esetében örök idők óta kötelező asszonyi-anyai gügyögésre kell gondolniuk. Mivel e sorokat ötven évvel a helyzet után írom, el kell még mondanom azt is, hogy, mint – azt hiszem – észrevették, az általam említett nyelvek között nincs ott az angol, továbbmennék: e zengzetes és bonyolultságában egyszerű nyelv még csak nem is hasonlít egyikhez sem a négy közül. Az én se-anyanyelveim közös tulajdonsága, hogy kizárólagosak, öntudatosak, viszonylag bonyolultak, és a világot csak önmagukon át képesek meghatározni.

Olyan nyelvek ezek, amelyek, német hatásra, komolyan vették Herderék ama gondolatát, mely lényegében egyenlőséget tesz gondolkodás és nyelv között. Hogy ennek mi lett a következménye, látni fogjuk második világháborús bolyongásaim során. Se-anyanyelveimhez a harmincas évek végére még egy nyelvet csatolhatok, a román. Ezzel se-nyelveim köre bezárul, hogy ki nyílthasson nemzeti önmeghatározásom pokoli kálváriája.

Nyelvében él a nemzet, mondják errefelé jó kétszáz éve. Amikor egy gondolatot úton-útfélen ismételnek, próbálják belesulykolni a köztudatba, nagyon valószínű, hogy az, ha nem is tökéletesen hamis, híján van az önmaga igazába vetett bizonyosságnak. Természetesen, ez a gondolat, amely még napjainkban is nagyon szépnek tűnik errefelé, tökéletesen hamis. Nem kevés nemzetről tudjuk, hogy nincs saját kizárólagos nemzeti nyelve, de olyan nemzetről is van tudomásunk, amelyen belül több nyelvet beszélnek. Ennek ellenére, itt, ahol én leéltem közel kilencven évet, a követelmény roppant egyszerű: ha német az anyanyelved, akkor német vagy, ha román, akkor román, ha szerb, akkor szerb. És mi van akkor, ha nincs egy anyanyelved, hanem három vagy négy se-anyanyelved van?

De menjünk tovább. Sokan vannak, akik úgy gondolják, egy bizonyos vagyoni helyzet fölött minden viszonylagossá válik. Ez alatt azt kell érteni, hogy a nagyon gazdagok további meghatározása fölösleges. A nagyon gazdag, a krózsusi

ember minden osztályozáson fölül emelkedik: nem vonatkozik rá a szép-rút, mivel ő csak szép lehet, a jó-rossz, mivel mi lehet rossz abban, hogy gazdag vagy, az igaz-hamis, hisz semmi sem lehet igazabb annál, hogy megveheted a fél világot. Kleinnel közösen öt kategóriába soroltuk az emberiséget vagyoni helyzetük szempontjából: mindenek előtt a koldusok. Klein szerint nagyon fontos csoport, az emberi civilizáció szempontjából egyenrangú a krózsival. Mivel, ehhez hasonlóan, a koldust is vagyoni helyzete határozza meg, semmi más. Ha koldus vagy, nem számít, ki vagy, nem számít, milyen nyelven beszélsz vagy nem, melyik nemzethez tartozol, a koldusok legalább annyira kozmopoliták és kultúrán kívüliek, mint a Krózsusok. A vagyoni skála abszolút értékei tehát a koldus és a Krózsus, ezek között feszül három se-se kategória: a szegény, a jómódú és a gazdag. A két szélső értékkel szemben, amelyek az abszolútumot jelzik e skálán, a három középérték természetesen relatív. Mindig attól függ, szegény, jómódú vagy gazdag vagy-e, hogy mit jelent ott, ahol éppen élsz koldusnak és Krózsusnak lenni. Napjaink nyugati koldusai a tizenkilencedik századi Angliában akár jómódúaknak is mondhatták volna magukat, és az összehasonlítás térben sem tárgyaltan, elvégre egy mai angliai koldus, valamelyik afrikai nyomornegyedben kifejezetten gazdagnak számítana. Ami szerénységemet illeti, sosem voltam koldus, de Krózsusnak mondható se. Vagyis se-se.

*Jámborné Péterszabó Ilona**

ESZMÉKTŐL A VÉRPADIG (1.)

Dokumentumjáték

SZEREPLŐK:

Narrátor – nő

Hadbíró (Macskássy Pál)

Szoboszlai Aladár katolikus pap elsőrendű vádlott

Fântânu Alexandru ügyvéd elsőrendű vádlott

Ferencz Béla Ervin ferences szerzetes vádlott

Bánffy István báró (féllábú) vádlott

Czárán Marianna Gabriella tanú

Orbán Péter vádlott

Börtönparancsnok

Kihallgatótiszt?

A vád: (Narrátor olvassa)

Az 1957. szeptember–1958. január közötti időszakban a Belügyminisztérium szervei letartóztattak 57 személyt, a Román Népköztársaság népi demokratikus rendszerével szemben ellenséges elemet, élükön **Szoboszlai Aladár** római katolikus pappal és **Huszár József** volt báróval és földbirtokossal.

A vádlottak beismerő vallomása és a tanúk nyilatkozatai, a tárgyi bizonyítékok – mint a

vádlottaknál a letartóztatások alkalmával talált fegyverek – alapján megállapítást nyert, hogy:

I. A vádlottak még 1950-ben „**Keresztény Munkáspárt**” néven ellenforradalmi szervezetet hoztak létre azzal a céllal, hogy a Román Népköztársaság belső és külső biztonsága ellen mesterkedjenek.

II. A lakosság nyugalmas életére és munkájára káros hangulatot keltettek és tartottak fenn a szervezet taglétszámára és egy közeli lázadás ki-robbanására vonatkozó szóbeszéd, valamint a szervezet vezetője, **Szoboszlai Aladár** pap felforgató írásainak terjesztése által.

III. A vádlottak fegyveres lázadást készítettek elő a népi demokratikus rendszer megdöntésére és az elnyomó tőkés-földesúri rendszer restaurációjára mind a Román Népköztársaságban, mind a Magyar Népköztársaságban, és egy román-magyar konföderáció létrehozására, amely értelemben számítottak a nyugati imperialista hatalmak anyagi és erkölcsi támogatására, és amely értelemben gyakorlatilag intézkedtek az e hatalmakkal való kapcsolat felvételére.

A tőkés rendszer, amelyet ezen elemek restaurálni óhajtottak országunkban, az ipar területén az akkori nagy társaságok elvein alapult, a mezőgazdaság területén pedig a magántulajdon elvén, a földbirtokosoknak családonként maximum 500 hektár szántóföldet szántak (szőlő nélkül).

A vádlottak tettei arra mutatnak, hogy a burzsoázia és a földesúri osztály maradványai nem nyugszanak bele szocialista gazdaságunk fejlődésébe és a dolgozók jólétének növekedésébe. Ezért, a népi demokratikus rendszer iránti gyűlöletük-ből kifolyólag bűnös akciókat szerveztek országunk dolgozó népe szocializmust építő harcának és munkájának akadályozására.

A vádlottak bűnös tevékenységének előkészítésében és lebonyolításában szerepet játszott még az imperialista országok, főleg az USA és Anglia rádióadásai, túltengő, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen irányuló uszítás és rágalomhadjárat, háborús rágalomkeltés.

Ezen ellenforradalmi szervezet létrehozása és szélesítése során a vezetőség, élén Szoboszlai Aladár római katolikus pappal, azon elemekre számított, akik társadalmi helyzetük és múltbeli szerepük folytán eleve ellenségei voltak a Román Népköztársaság államrendjének, és életbevágó érdekük volt a tőkés rendszer restaurációja mind a Román Népköztársaságban, mind a Magyar Népköztársaságban. Ily módon számos földbirtokost szerveztek be, mint **Huszár József** volt báró, **Kuún Zsigmond** volt gróf, **Orbán Károly**

és **Mikó László**, **Bethlen Farkas** volt báró, **Bánffy István** volt báró.

Narrátor:

Huszár József beszámolt **Bánffy István** vádlottaknak arról, hogy az ellenforradalmi szervezetnek az egész országban vannak tagjai, és hogy ő maga is e szervezet tagja.

Narrátor:

Báró Bánffy István kihallgatási jegyzőkönyvéből

Megjelenik a féllábú Bánffy báró, a szövegét olvashatja

Nem ismerem el, hogy Huszár József beszélt volna nekem egy ellenforradalmi szervezet létezéséről.

Nem ismerem el, hogy Huszár József beszélt volna nekem egy ilyen szervezet céljairól.

Nem ismerem el, hogy Huszár József felszólított volna, hogy lépjek be egy ilyen szervezetbe.

Nem ismerem el, hogy elfogadtam volna egy ilyen javaslatot Huszár József vagy bárki más részéről.

Ami pedig az „**Acélsast**”, vagy románul Vulturul de oțel illeti, ezt most hallom első ízben, és senkivel sem kellett a jelszó alapján azonosítanunk egymást.

Innen már kívülről mondja, nem olvassa:

(magának): Egy alkalommal, amikor Huszár nálunk járt, halkan, hogy a feleségem ne hallja, megkérdeztem: mi lesz ezzel az összeesküvéssel, mert nálam nem jelentkezett senki az „**Acélsas**” jelszóval. Azt felelte, hogy el van halasztva, mert Nagy Imrét leverték. Én hittem is benne, meg nem is. Én a szent célért az apámat is agyonverném. Fölírtam a jelszót, mert ezeket mindig elfelejtettem Oroszországban is, én megettem a jelszót, mert annyit ültem börtönben, hogy nagy tapasztalatom volt. Mindenféle zsarolással állnak elő, kiabálnak, lökdösődnek. Egy olyan ember vállalkozik kalandos dolgokra, aki ki van zárva a társadalomból, aki rendes állásban van, az nem vállalkozik ilyesmire, akik nem voltak katonák, mert valami szervező készség is kell, valamennyi bátorság, ilyenre a társadalomból kiebrudalt emberek vállalkoznak. Mindig csodálkoznak, hogy én hogyan vállalkoztam ilyenre. Vállalkoztam, mert egy szent célért megdöglöttem volna, ma, ugye, könnyű okosnak

lenni, akkor lett volna okos, ugye, én nem bántam meg semmit, most is ellensége vagyok a rendszernek.

Macskássi állva olvassa az ítéletet:

Egyöntetű szavazattal, és az enyhítő körülmények figyelembe vételével, a 199/150. számú törvényerejű rendelet első szakasza C pontja, összekapcsolva a 7. szakasszal, valamint a Büntetőtörvénykönyv 25. szakasza 6. pontja és a 199/1950. számú törvényerejű rendelet negyedik szakasza a BTK 31. szakasza alapján elítéli a következő vádlottakat:

33. rendű vádlott **Cârsnic Arcadie**, lakhelye Arad, Petőfi utca 16. szám,

34. rendű vádlott **Bánffy István**, lakhelye Kolozsvár, Március 6. utca 6. szám,

egyenként **15 évi** szigorított börtönbüntetésre és teljes személyi vagyonuk elkobzására a Román Népköztársaság belső és külső biztonsága elleni szervezkedés bűncselekményének elkövetéséért.

(kalapácsütés)

Narrátor bejelenti:

Fântânaru Alexandru ügyvéd kihallgatási jegyzőkönyvéből

Fântânaru Alexandru olvassa:

1955 telén **Szoboszlay Aladár** felkeresett a lakásomon, s elmondta, hogy létrehozott egy keresztény munkaspártot. Elmondta, hogy a párt törvényesen fog működni, hogy a törvényesség keretében szabad választásokat tartanak, s ha a szabad választások révén hatalomra jut, politikai-strukturális változtatásokat eszközöl, olyan értelemben, hogy az ipar a régi gyártulajdonosok, a földbirtokok régi tulajdonosaik tulajdonába kerülnek

vissza, s részvénytársaságot is létrehoznak. A kollektív és állami mezőgazdasági társaságok felszámolásáról szóló programba foglaltak értelmében a volt földbirtokosok számára legfeljebb 500 hold terület erejéig visszaállítják a magántulajdont. A parasztok is földhöz jutnak.

Azt javasolta, hogy legyek a párt tagja, és én elfogadtam.

Azt a feladatot kaptam, hogy a párt programját fordítsam le magyar nyelvről román nyelvre.

Teljesítettem a megbízatást.

Azt kérte, írjam le írógéppel is, mire azt mondtam: ezt a kérését nem tudom teljesíteni. Akkor azt mondta: forduljak **Reusz Klárához**, aki tud a szervezet létéről, s írógéppel leírja az általam lefordított programot.

Szoboszlay továbbá elmondta nekem: az én feladatom minél több román nemzetiségű tagot toborozni, s ő foglalkozik a magyar nemzetiségű tagok toborzásával.

Feladatom volt, hogy bármiféle eszközzel megnyerjem **Drăgăniță Constantin** alezredest, a caracali tankezred parancsnokát, a szervezet számára, azért, hogy az segítsen nekünk az **1956. augusztus 28-ra** tervezett államcsínyben.

Megjelenve Drăgăniță alezredes bukaresti lakásán, csak a feleségét, **Drăgăniță Iris Máriát** találtam otthon, akivel közöltem a részletes pártprogramot, valamint annak célját, és kértem, győzze meg a férjét, hogy álljon be a szervezetbe.

Mivel Szoboszlay kitartóan szorgalmazta, hogy közvetlenül Drăgăniță alezredessel vegyem fel a kapcsolatot, de munkahelyi problémáim miatt nem mehettem újra Bukarestbe, arra kértem **Cârsnic Arcadiet**, utazzon Szoboszlayval Bukarestbe, s mutassa be őt Drăgăniță alezredesnek.

Miután Cârsnic megtudta, miről van szó, teljesítette kérésemet, s Szoboszlayval Bukarestbe utazott.

(Folytatás a következő lapszámban.)

*Lapzárta után érkezett az örömhír: Az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulója alkalmával, 1956 szellemi örökségének megőrzéséért és a magyarságnak Erdélyben tett szolgálataiért a **Hűséggel a Hazához Érdemkeresztet** adományozták Jámborné Péterszabó Ilonának, az In Memoriam 1956 Egyesület elnökének. A *Szövétnek* szerkesztősége nevében őszintén gratulálunk a jeles elismeréshez.

Szabó István**„EZT IS 1956-NAK KÖSZÖNHETITEK, UGYE?“,****AVAGY: MAGYAROK HIMNUSZA, HIMNUSZOK MAGYARJA**

Az alábbi íráshoz némi előszó kívánczik. A tisztább látás végett. 1956-ot nem kell „bemutatni”. A fél világot ébresztette, alakította. A magyar név megint szép lett, méltó régi nagy híréhez..., mert kik (pár napig) szabadon éltek, de leginkább haltak, tényleg lemosták a gyalázatot. A vérükkel. Fura, tegyem hozzá, néha jólesően fura volt számomra, egyetemista koromban és később is, hogy román diáktársaim, ismerőseim is emlékeznek és emlékeztetnek 1956-ra. Először 1968 augusztusa, Csehszlovákia testvéri, internacionalista megsegítése (= lerohanása) után jöttek a megjegyzések: „Micsoda szégyen! 1956 hős magyarjai, mint szovjet csatlós!” Vagy: „Attila hunjai a T-55-ös tankokon. Várjuk őket!”

Valaki hozzátette: „Nem úgy kell csinálni, fejjel a falnak! Úgy, mint mi, úgy, mint Ceaușescu. Okosan, románosan!” Hallgattam.

Az 1980-as években változott a hangszerelés. A boltok s az emberi tekintetek tele ürességgel, félhomállyal. Bezzeg a nyugati szomszéd! Nem egyszer hallottam, boldog-boldogtalantól, hogy a magyarországi jólét, bőség (a többi úgynevezett szocialista országhoz képest!) először 1956-nak, aztán Kádár Jánosnak köszönhető.

„Ti ki- és beszámíthatatlanok vagytok, egy örökké ketyegő időzített bomba, ezt Moszkva is tudja, ezért megy jobban nálatok” – nyilatkoztatta ki (mintha én nem is román állampolgár lennék!) egy ókirályságbeli kollégám. Hát jó. Igen, most éppen egy jó kis cigarettaszünet jár nekünk a történelem istenétől – hagytam rá. Fölvetődött, hogy a két nép kiegészíti egymást. Ami hiányzik a románokból, az megvan a magyarokban, és fordítva. Érdekes gondolat. Kár lenne veszni hagyni. Mindig tisztelettel gondolok a jóindulatú, értelmes román emberekre. Például a csodálatos Gelu Pateanu (Gyalu), aki önként, dachból „emigrált” a székelyek közé, mondta egyszer igen zárt (de szerencsére nem bezárt) körben: „Kevés olyan nép van a történelemben, amelyik annyira nem szereti

magát, mint a magyar. Pedig lenne, mit!” Mondott még ezt-azt.

A nagyvarjasi emlékeket első osztályos gyerekként éltem át, később megjegyzésekből, elszólásokból, bizalmas beszélgetésekből, pusmogásokból gyarapítottam. Csak az hal meg igazán, akit elfelejtenek.

Ezerkilencszázötvenhatot négyszeresen feszítették keresztre: a szovjet tankok, a bosszútól fűtött megtorlás, a hazugság és az agyonhallgatás.

Zombisorst – sorstalanságot? – szántak nekünk, a Támogatott-Tűrt-Tiltott dialektikája szerint. Tűz, vér, vas és könny. S a többi néma csönd, vagy harsány hamisítás. Egybeírom: e tűzvérvas-könnyből miért nem születtek balladák, népdalok, legendák, adomák, szemet csillogtató nagyapa-mesék? Mint Rákóczi vagy 1848 után. A megérőszakolt, megfojtott emlék gyötrelem és lélekhalál – az emlékezés tisztulás, szabadulás. Legyen így! Ez a bilincsbe vert, rejtőzködő októberi tavasz a legváratlanabb pillanatokban, helyzetekben villant föl, valahogy úgy, mint az élni nem tudó, halni nem akaró szerelem abban a költeményben, ahol Anna örök...

Már 1956 tavaszától volt valami a levegőben. Nem mintha elfelejtettük volna, hogy Romániában élünk. Hogy el ne felejtjük, arról gondoskodott a hatalom. Az ún. fekete autók olykor megjelent, kényelmesen, lomhán végigdöcögött az utcákon, néha megállt, valakik kiszálltak és megszólították az embereket. Azt, aki peches volt, és nem iszkolt be idejében a kapun. Nekünk, gyerekeknek, idegeskedő szüleink azt mondták, ha megszólít egy ilyen „kutyaütő”, akkor mondjuk azt, hogy nem tudunk semmit, nem hallottunk semmit, nem érdekelnek ilyesmi, kicsik vagyunk még. Esetleg még annyit, hogy anyánk,

apánk „olyan sokat dógozik”, hogy nem érnek rá máson törni a fejüket. Ami igaz is volt, tényleg sokat dolgoztak. Aztán Budapesten robbant a forradalom. Nagyvarjason fõradalomnak ejtettük. A család nagybátyám kagylós rádiójára tapadt. Hogy jobban hallatszódjon, porcelántányérba tették a kagylókat, így öt-en-hatan is hallgathatták. Nagyanyám sűrűbben imádkozott és sűrűbben átkozódott. Háborúviselt nagyapáim s nagybátyáim, apám kissé másképp nézték a dolgokat. Egyik nagybátyám, aki 1944-ben személyesen is megütközött a Vörös Hadsereggel Kiskunfélegyháza környékén, kijelentette: ha csak feleannyi tankunk, ágyúnk, repülõnk lenne, mint az oroszoknak, akkor legyenek akár háromszor annyian, megállítanánk õket. Két nagyapám egyetértett abban, hogy már a tizennégyi háborúban is úgy volt, hogy legalább háromszoros volt a túlerõ, de a magyar bírta a harcot. Nem nagy dicsõség legyõzni ugyanannyi ellenséget – mondták. Minket úgy teremtett a Jóisten, hogy mindig sokszoros ellenséggel álljuk a sarat – kotyogta közbe öreganyám az õ megfellebbezhetetlen stratégiai rálátásával. Remény és keserûség, ábránd és valóság kavargott. Elterjedt a hír, hogy Amerika ezer bombázót küld az oroszok ellen, ha nem hagyják békén Magyarországot. Napokig fürkésztem az eget, hátha e csodaországból jött repülõgépeket látok... Az „aszongyák, hogy” nevezetû hírforrás biztosan tudni vélte, miszerint az amerikaiak ezer tankot is küldenek Budapestre, segíteni. Csak azt nem mondták meg, hogy hogy? Postán vagy az ezer bombázó dobja le õket? (Késõbbi tapasztalatom, hogy a diktátorok, a jámbor lelkek és pincérek szeretik a kerek számokat, utóbbiak fölfelé kerekítve.) A magyar–román viszony is elõkerült. Ilyesfélék: „Aradon egy román embõr aszonta a piacon, hogy most együtt mögyünk a magyarokkal.” Más: „Azt hallottam, hogy a románok aszongyák, ha nem piszkáljuk Erdélyt, akkor velünk lösznek”. Vagy: „Nem szabad mögerõsöggön Magyarország, mer akkor mögint visszakövetõli, ami az üvé.” (A kedves olvasóra bízom, hogy mai, utólagos tudása birtokában eldöntse, mennyire voltak bölcsek, helytállóak e megnyilatkozások.) Az utcán ismeretlen, magyarul beszélõ egyének jelentek meg, és fûtõl-fától érdeklõdtek, merre van Magyarország, merre van a határ? Gyanúsan jól öltözöttek, fesztelennek és magabiztosnak tûntek. Elmondták, ha kérdezte valaki, ha nem, hogy õk „Magyarországra mennek segíteni.” Lehet, hogy így is volt – attól függ, honnan nézzük. Kinek segíteni? Aztán azt beszéltek az emberek,

hogy ezt is, azt is bevitték Aradra, jól elverték õket, de errõl nem szabad beszélni. (Tény, hogy egy falumbéli évekkel késõbb egy szekustisztben felismerte az egyik „segítõ” fiatalembert.) Lévén, hogy két kilométer sincs a trianoni határ s falum között, az utcán granicsárok (határõrök – a szerk.) járõröztek, párosával, olykor négyesével. A milicisták ketten jártak, bementek egy-egy gyanús házba, megfenyegették a gazdát, hogy ne örüljön, mert õk mindent tudnak! Tiszteletüket tették Cs. nagyapáméknál is. Nagyvarjason alig volt család, akinek rokona, testvére, gyereke ne élt volna Magyarországon. Apámnak két testvére is. Mit tehetünk értük? Imádkoztunk, és néha sirattuk õket. Valamikor november–decemberben tetézte a reménytelenséget, hogy a felkelõket, „fõradalmárokat” a Szovjetunióba deportálják. „A magyarokat kiviszik Szibériába, oszt oroszokat hoznak a helyükbe. Bekebelözik szögény Magyarországot!” Kész abszurd, de az ún. „forradalmi munkás-paraszt kormány” megalakulása bizonyos értelemben megnyugvást hozott e téren. „A szar ugyan orosz, de a szaga legalább magyar” – összegezte O. J. bátyánk, Isten nyugtassa.

Már magyarpécskai középiskolás voltam, mikor egyik másfalusi társunk elmesélte, hogy járt õ 1956-ban. Ő úgy járt, hogy éppen nagyon elkeseredetten ballagott haza az iskolából, mert rossz jegyet kapott. Ekkor fékezett a fekete autó, kiszállt egy nyakkendõs bácsi, és megkérdezte: miért vagy olyan szomorú, kisfiú? Ő õszintén megmondta, hogy miért, és fél, hogy kikap otthon az apjától. Na és miért adott rossz jegyet a tanító bácsi? – kérdezte a kedves, mosolygós nyakkendõs bácsi. Hát azért, mert nem tudtam a román himnuszt. A bácsik összenéztek, egyik még kámfocukrot is adott neki. A lényeg: visszaautóztak a tanítóhoz, felszólították, hogy mondja el õ a román himnuszt. A tanító belesült. Hát persze, hogy is tanulná meg a gyerek, ha a tanítója se tudja – mondta a nyájas bácsi, és õt hazavitték az autóval, hogy megvédjék a szülõi ütlegetéstõl. Mert olyan jószágosak voltak ezek a bácsik. A zord atya hüledezve látta, hogy ivadékát a fekete autó fuvarozza haza. Ilyen még legbolondabb álmaiban se tört rá. Aztán a bácsik azt mondták, hogy nem veréssel, ijesztgetéssel kell megtanítani a himnuszt, hanem lelkesedéssel, példamutatással, a Román Munkáspárt és a nagy Szovjetunió iránti szeretettel. Azt is mondták, hogy idén már sokkal fejlettebbek, boldogabbak vagyunk, mint tavaly, s jövõre még fejlettebbek s boldogabbak leszünk, mint idén. Ezt-azt még kérdeztek, aztán elmentek.

Még érződött a benzinszag – mesélte cimboránk –, mikor apám nadrágszíja már rajtam csattogott. Olyan verést kaptam, mintha a házat gyújtottam volna fel. Nesze neked fekete autót! Majd adok én neked himnuszt! Kapsz te kámforcukrot! Utána a fater elment a tanító bácsihoz, és azt mondta: Tanító úr! A gyerekeknek annyit adtam, amennyit köllött. Most magán a sor, ha belefáradt, csak üzenjen, ketten tán elboldogulunk vele! (A mesélő mindezt már-már büszkén, derűsen mondta el, még egyszer megismételtettük vele, mit mondott az apja a tanítónak, s jót röhögtünk.)

Most valahogy eszembe jutott, hogy szabadelvű, humanista közgazdászok, politológusok oly vehemens szavakkal ajánlják a „sokkterápiát”...

Az 1956-ban éppen soros román himnuszról tudni kell, hogy két marékkal szórta a dicsőítő jelzőket a „felszabadító hős szovjet népre”. Később, egyetemista koromban, egyik román szobatársunk megsúgta, hogy ez volt (bár akkor már épp a Trei culori dívott) az ún. „belépési himnuszt”, amit úgy kell érteni, hogyha Románia a Szovjetunió tagköztársaságává lépett volna elő, úgy semmit se kellett volna változtatni e szent alkotáson. Mindenesetre, praktikus. Nem sokkal e kis himnuszkóstitól után, úgy az 1970-es évek elején Kádár János és Fock Jenő Bukarestbe látogatott megújítani s aláírni a két nép közötti testvériséget és barátságot. Na, eljátsszák a két ország himnuszt. A diákokthon előcsarnokában lézengtünk néhányan. Odalép hozzám ez a szobatárs: Mondd, öregem, mióta van nektek (így!) ez a himnuszosok? Igyekeztem közömbös képet vágni, mondom: 1844 óta. Talán 1944 óta? – így ő. De nem, mondom én, 1844-ben zenésítette meg Erkel Ferenc, de szövegét Kölcsey Ferenc már 1823-ban megírta. Ez az egyébként jóindulatú, értelmes történészhallgató hitetlenkedve nézett. Aztán elvigyorodott: Măi, voi aveți un imn franciscan! (Te, nektek egy franciskánus himnuszosok van! – a szerk.) Ezt is 1956-nak köszönhetitek, ugye? A szöveg is Ferenc, a zene is Ferenc. Már csak azért is franciskánus – helyeselt – mert Istennek is bőven akadna dolga benne.

Harmadszor is ötvenhat, harmadszor is himnuszt.

Nagyvarjas kántora, M. J. F. magánszorgalmából, ámde a köz gyönyörűségére minden nagyobb katolikus ünnep alkalmával – a mise legvégén, mikor a pap már kilépett – eljátszotta a magyar himnuszt. Nagyboldogasszonykor, augusztus 15-én, a falubúcsúkor ehhez hozzátette még a *Boldogasszony anyánkat* is. Természetesen mindenki lelkesen, könnyes szemekkel énekelt. Mikor a hívek mise után hazaértek, az otthon maradtak első kérdése ez volt: Na, vót magyar himnuszt, vót Boldogasszony anyánk?! Jóval kevésbé lelkesedett a mindenható Párt s a „szervek”. Figyelmeztették, hogy ez itt nem Magyarország, Isten nincs, viszont vannak megfelelő eszközök az ő elrendezésére, mire a kántor azt mondta, adjanak neki egy törvényerejű, aláírt és lepecsételt papírt, hogy mit miért nem szabad énekelni, ő ezt kiragasztja az orgonára, hogy még véletlenül se kószáljon el a keze a magyar himnuszt irányába. Ilyen papír nem érkezett, de megérkezett 1956. november 4., vasárnap. Ha vasárnap, akkor szentmise. A faluban 10-12 rádió ha volt, sokan még nem tudták, mi történik a magyarok honában. Az istentisztelet végén váratlanul felhangzott a magyar himnuszt. Aztán a *Boldogasszony anyánk* – s óh, irgalom atyja ne hagyj el! – még a székely himnuszt is. (Igen, igen, az is!) Azokban a pillanatokban, amikor megint „piros a vér a pesti utcán”, amikor a szovjet tankok belegázolnak Magyarországba, egy Arad megyei kis faluban zeng a *Himnuszt*, Istent keresi a magyar fohász. Templomból kijövet, az egyik öregasszony odaszól a kántornak: Feri! Mé vót mámma magyar himnuszt, *Boldogasszony anyánk*, de még a székely himnuszt is? Azért, mert most épp nagyon ránk fér – volt a velős válasz.

Akkor nem akartak, nem mertek(?) a himnuszosok elkövetőjéhez nyúl. Később jött a feketelevés. A Nagy Testvér nem felejtett. A Nagy Testvér figyelt. De ez már egy másik történet.

Sarkad, 2016

Kettő Groza János
grafikája

Kurunczi Mária

EMLÉKEZÉS OKTÓBER 6-RA

Gyönyörű, napsütéses idő volt. Autónk vígan száguldott az új aszfalton. Nemrég építették ezt az utat. Az Unió segítségével...

A határnál nem kellett sokat várni. Megkérdezték úti célunk, s benéztek a kocsiba. Látták a koszorút... Emlékezni megünn... Aradra...

A TETTHELYEN sokan összegyűltek. Szébbnél szebb koszorúk sokasodtak, s belegondoltam: igen, ennyi jutott NEKIK, minden évben koszorúk sora...

Az ünnepi beszédek elhangzanak sorra, magyarul és románul. Ritka pillanat, mikor ennyire együtt van e két nemzet. Emlékezni kell! Emlékezni illik. S most már nem csak a történelemkönyv lapjairól ismerem a TÖRTÉNETET.

A hangosbemondó sorban jelzi, mely egyesület, PÁRT, magánszemélyek, leszármazottak viszik fel az obeliszk lépcsőjén az emlékezés virágait. Távolból megszólal egy harang, nagyon halványan hallani. Lélekharang lenne? Kondulása mintha jelezne valamit. Hosszú, hosszú éveket, a túlélők emlékképeit, szomorúságát, a szeretett hős, családtag hiányát...

Egy fekete ruhás, fiatal nő áll a sorban. Előtte két diák fogja a koszorút. Már a protokoll is szívemarkoló. A fiatalok vajon átérzik-e, milyen nagy dolog, hogy ők vihetik fel az emlékezés koszorúját? Vajon nekik mennyire történelem? Mit értenek meg belőle?

Nézem a diákokat s a mögöttük álló, fekete ruhás hölgyet. Sötét haja, szomorú szemei tükrözik az esemény komolyságát. Látja-e dédapját, aki mankóval megy a vesztőhelyre?

A nap sütt-e olyan szépen, mint a mai napon? S ha igen, biztosan nem volt ilyen „fényes nap” a kivégzendőknek... Mit láthat a lány, mit érezhet, s főként mennyire érzi az igazságtalanságot? Mennyire büszke dédapjára?

A nap egyre feljebb jár az égen. A lány senkire sem nézve lépked fel a lépcsőkön. Markáns arcára rávetődik a nap fénye, s csak megy, mintha dédapját kísérné... méltóságteljesen... Ő Damjanich János dédunokája...

Indulás előtt betérünk egy kávéra a *Nyugati Jelen* szerkesztőségének udvarán lévő kávézóba. Talán ez sem véletlen. Beszélgetünk...

Hazafelé az úton már nem tudom, miről beszélnek a többiek.

Apámra gondolok s a gyökerekre. Innen „eredezek”...

Apám Nagyiratoson született, anyám Munáron, s a lippai vár mellett nevelkedett... Egy utazásom alkalmával kerestem a várat, de már nincs meg...

Apám húga, Kurunczi Franciska Aradra ment férjhez. Gyerekkoromban sokszor látogattuk. Emlékszem, egyszer elvittek a Kultúrpalotába... A Maros partja is emlékezetes... a lovas szán, amellyel élénk jöttek a vasútállomásra; akkoriban nagy telek voltak. Nagymamám temetésén a hosszú utat a temetőbe szintén lovas szánon tettük meg. Lábam még a pokróc alatt is fáztak, s a könnyek arcomra fagytak. Szerettem nagyanyámat, köténye zsebében mindig akadt néhány aprócska csokoládé. De ma már minden emlék halvány...

Apám több mint húsz éve nincsen... Minden évben emlékezem...

Újra kellene járni ezeket a helyeket...

Aradon még él egy unokaöcsém és egy unokanővérem...

Talán a következő koszorúzásnál velük együtt emlékezem... nemcsak a hősökre, hanem az enyéimre is... Minden ősz egy-egy elmúlás, fizikai és szellemi valóságában.

Szeged, 2016

SZEMEK TÜZÉBEN

(Naplójegyzetek az 1989. október 1. és december 16.
közötti eseményekről)

III. A legutolsó pionírok

Október 5-én, amikor a *Vörös Lobogó*ban megjelent környezetünk védelméről szóló cikkem, széles mosollyal fogadtak a tanári szobában. Csík tanítónő nagyot derült azon, ahogy leírtam az asszony megjelenését anélkül, hogy származását említettem volna. Észrevétele után a többi kolléga is nagyot nevetett a sokszoknyás, mezítlásbas öregasszony leírásán, aki kikerülte a törött mustáros poharat. (Abban az időben ugyanis tilos volt bizonyos szavakat leírni.)

Néhány nap múlva közölték, hogy október 25-én, Románia Szocialista Köztársaság Fegyveres Erőinek napján fel kell avatni az új pionírokat. Kicsinyeim óvodás koruktól sólymoknak számítottak, a hónap végétől pedig pionírok lesznek. Az alkalomnak megfelelő ünnepi aktus kíséretében. Listát kellett kitölteni a cselekmény színhelyéről, időpontjáról s a felelősök neveiről. A negyedik osztály tanítónője a lelkemre kötötte, hogy nagy szelet csapjak az újságban, mivel két évvel ezelőtt is az volt, amikor az ő tanítványait avatták.

Október 15-én, vasárnap kirándulást szerveztem a Csálai-erdőbe. Rengeteget beszélgettünk, játszottunk, ettünk, ittunk. Egy apuka megkérdezte édesanyámat, milyen képesítéssel rendelkezem. Azért, mert az terjedt el az iskolában, hogy több vagyok, mint tanítónő. Édesanyám elmondta, hogy mindössze középiskolai végzettséggel rendelkezem. Hogy emellett az Ifjú Riporterek körének tagjaként is dolgozom, az teljesen más lapra tartozik. Akkoriban még a szakképzett tanítóknak is pedagógiai líceumot (azaz szakközépiskolát) kellett végezniük. A tanítóképző főiskola intézménye hazánkban a '90-es évektől éledt újra.

Október 21-én, szombaton kaptam az első tűzpiros kardvirágot Ferencz Andreától. Aznap madár- és halkiállításra mentünk a Köztársaság útjára. A gyermekek halacszkákért sírtak. Könnyeiket látva, összeadtuk a pénzt, s így három kisgyermeknek jutott egy-egy halacska. A kisgyermekek arca napsugárként ragyogott. A jegyárúsé még jobban, mikor látta, mennyien vagyunk. Belépti díj helyett mindössze egy-egy lejt vett el a diákoktól.

Avatás előtt néhány nappal Gyurkóczy tanítónő áthívott osztályába próbálni. Felkérésére irodalmi-zenés műsort állítottam össze Nicolae Labiş, Mihai Beniuc és Victor Tulbure verseiből s néhány hazafias dalból. Emlékszem, Victor Tulbure egyik versét magyarra is lefordítottam, hogy a kétnyelvű előadás változatosabb legyen.

23-án, hétfőn megkaptam a pionírok jogainak és kötelességeinek könyvét, betanítás céljából. Egy szóke, román tanítónő a paulisi emlékműnél szerette volna lebonyolítani a műsort, de néhány napos huzavona után, végül is az Alecsandri utcai Forum terem mellett döntöttek. Az eseményen részt vett Horváth Tünde zenetanárnő is. Megdicsérte osztályom tagjainak ügyességét. Szemével jelezte, hogy a dicséret nekem szól. A nyolc szereplő tanítványomnak egy-egy könyvet vettem ajándékba. Azután a szülőbizottság elnöke megvásárolta a könyvet az egész osztálynak.

Miután kicsinyeim nyakába felkerült a vörös nyakkendő, meglátogattuk a megyei múzeumban A haza története részleget. Cukrászdázás következett, utána pedig a gyermekpark felé vezetett utunk. Kis „bogárkaim” hintázással, játékkal üdültek fel az avatás izgalmai után.

Azt gondoltam, sikerült gyermekeim számára emlékezetessé tenni ezt az eseményt. Nem is sejtettem, milyen jelentős történelmi esemény részesévé váltam. Két hónapra rá, a rendszer megszűnésével a haza sólymai, a pionírok, illetve a KISZ rendezte hazafias ünnepélyek bemutatásának kora lezárult. Mi voltunk akkor, 1989 októberében az ország utolsó pioníratatói.

Kett Groza János grafikája

DEZSŐ BÁCSI

Különös, szoros kapcsolat fűz Soborsinhoz, pedig csak egyszer jártam itt. Ez a kapcsolat egy olyan ember révén jött létre, akivel soha nem találkoztam, de úgy érzem, hogy ennek ellenére ismertem.

A Maros-völgyi település kastélya egy ideig lakatlanul állt, majd 1895–1910 között felújítják gróf Hunyadi Károly és felesége, Nádasdy Irma számára. 1933-ig a család birtoka.

Ez az a periódus, amelyről azt írja Puskel Péter *A soborsini kastély utolsó magyar ura* című írásában, hogy már csak a nagyon idősök tudnak egyet s mást róla. Nos, én tudok, habár nem vagyok olyan nagyon öreg... Annyira mégis, hogy elfelejtettem annak az embernek a vezetéknévét, akiről írni akarok, akiről meg szeretnék emlékezni. És már nincs is kitől megkérdezni. Szóval: DEZSŐ BÁCSI.

Férjem családjának, a Móra családnak volt jó barátja Dezső bácsi és imádott felesége, Mókus néni. Nem tudom, mi volt alapfoglalkozása, de a grófnál gazdatiszt volt, afféle mindenes. Mókus néninek nem volt kimondottan polgári foglalkozása, táncosnő, énekesnő vagy színésznő volt, már nem tudom. Olaszország és Bukarest között utazgatott. Trianon itt érte, olyannyira, hogy nem jutott vissza Olaszországba az édesanyjához, egyszerűen itt rekedt. A családi legendárium arról nem szól, hogyan lett Dezső bácsi felesége. A két család gyakran látogatta egymást, úgymond összejártak. Időközben sűrűn leveleztek. A látogatások alkalmával, még azokban az '50-es években is megtartották polgári szokásaikat, nem voltak hajlandóak szalonnát enni újságpapírról. Természetes volt, hogy Nádasdon aranyszélű csészeből itták a teát vagy a feketekávé helyett a pótkávé, minthogy az is természetes volt, hogy vasárnap ezüst evőeszközzel terítettek. A soborsini teraszon pedig metszett pohárból kortyolták a diólikórt. Különben ez a fenyőktől árnyékolt terasz a Móra gyerekek kedvenc helye volt. Itt voltak azok a nagyon kellemes Húsvét környéki uzsonnák, ahol a szépen megterített asztalon a liptai túró, az újhagyma mellett piros hónapos rettek mosolygott és persze a nagy csupor kakaó. Sonka nem mindig volt, mert ritkán tévedt egy disznó az udvarukba. Itt varázslatos dolgok is történtek, álarcos

bálok is voltak! Mókus néni lampionokkal aggatta tele a lakást, a fenyőket, és a gyerekek rendelkezésére állt a ruhatára, a toalettjei. A sok csipke, tüll, gyöngy, uszály és tollas kalap valóságos aranybánya volt, amihez adekvát smink is dukált. Mókus néni pedig örült, hogy új életre keltek a ruhái, mert ugyan hová is vehette volna fel őket akkoriban? Dezső bácsi majd' 70 évesen tanította meg a fiúkat úszni a Maroson, dobókockás társasjátékot festett/ rajzolt a gyerekeknek, petróleumlámpára lámpaernyőt varázsolt, ajándék dobozkákat készített, és a házba belépőt köszöntő „Isten hozott” lapocska is az ő keze munkája volt. Számos gyöngybetűkkel írt levél maradt utána, heti rendszerességgel írt beszámolók, jókívánságok, a gyerekeknek konfirmálás vagy érettségi alkalmával atyai jó tanácsait irodalmi és bibliai idézetekkel egészítette ki. (...)

Ideje lenne már, hogy a grófról is szóljak. Különös mesék voltak a parkról, a sok, különleges fajtájú és életkorú fáról. Nem tudtam elképzelni, milyen lehet, hiszen még a mácsai parkot sem láttam akkoriban, és azt sem tudtam elképzelni, hogy egy erdőnél van-e szebb, és milyen egy parkerdő. Dezső bácsi elbeszéléseiből meglepődtek fa matuzsálemek és messzi tájak egzotikus fafajtái. (...)

A soborsini gróf nagyvonalúan támogatott minden értelmes, a helybélieknek hasznos dolgot. Pl. sok jó képességű paraszt gyerek taníttatását fedezte. Néha a tanuló „úr” elfelejtett szólni, hogy már elvégezte az iskolát, vagy éppen kimaradt. Amikor ez kiderült, a gróf tekintete elsiklott a fiatal úr feje mellett, szája sarka egy kicsit megrándult, mintha azt fejezné ki, hogy „gondolhattam volna”, egy szót sem szólt, és nem vonta meg a támogatást a többitől. Ő tartotta fenn a mozit Soborsinban, és gyakori látogatója volt a vetítéseknek. Egy szigorú kikötése volt a mindenesével szemben: a teremben pontosan 21 fok kellett hogy legyen, légúti panaszaira való tekintettel. Dezső bácsi egy ideig próbálkozott, de egy kályhával nem lehet pontosan beállítani a hőmérsékletet. Aztán megunt, és arra gondolt, hogy a légúti panaszoknak nem fog ártani sem 22 fok és 19 fok sem, ha kellemes meleg van, a hőmérőn pedig festékekkel bejelölte a 21 fokot. A dolog működött

is egy ideig, amíg a mozigépész/fűtő úr be nem rúgott az egyik este, és a teremben fullasztó meleg lett, miközben a hőmérő rendületlenül 21 fokot mutatott. Kiderült a turpisság. Dezső bácsi nem szívesen állt a gróf elé, de egy mély lélegzet után elmagyarázta, hogy miért volt lehetetlen teljesítenie a feladatot. Rövid gondolkodás után az volt a válasz, hogy: „Tulajdonképpen igazad van, fiam.”

Szívesen és bőkezűen ajándékozott. Az egyik év vége felé beküldte Dezső bácsit Aradra, hogy nézzen szét az évi tárlaton, mert szüksége lenne két festményre, vegye meg azt, amelyik neki tetszik, mert megbízik az ízlésében. Amikor hazaérkezett a képekkel, kiderült, hogy ez a család karácsonyi ajándéka részéről.

Körülbelül ennyi az én soborsini mesém.

Arad, 2016 márciusa

Tatár Etelka

CHICAGÓI LEVÉL

RESZELD, APJUK, AVAGY ALMA SLAFROKBAN

Nyár végére sok finomsággal megtelt a kertünk. Volt sok alma, szilvafélék, valamint fekete, sárga és piros ribizli, málna és büszke, azaz egres, ki hogy ismeri... A tők, a fehér úri tők volt ezen a nyáron az étkek fejedelme. Készült belőle tökleves, töltött tők, rántott tők, tökfásírt, töksaláta, elegánsabban cukkinisaláta, hamis velő és még sorolhatnám. A domboldalon gomba termett. Pompás vacsoráink voltak. A hús sem hiányzott, volt elég aprójószág az udvaron, és ennél fogva friss tojás is.

Azon a vasárnap délutánon a gyereksereg a Berettyóban hancúrozott. A kertünk végében ugyanis kiszélesedett a folyócska, természetes úszómedencét alkotva. Apjuk reszelte az almát, a csutka ment a cefrébe, jófajta almapálinkáink sorakoztak a pincében. Én kavartam a tésztát, és sütöttem a palacsintát. Almás palacsinta, vagy ahogy erre felé mondták: alma slafrokban.

Ahogy összegyűlt a tálon 20-25 darab, a kicsi lányom megjelent, mintha leskelődött volna, felkapta a tálát és eltűnt... Néhány perc múlva visszavágtatott, s csak annyit mondott: „Még!”

Megismétlődött ez párszor, mire mondom az apjuknak: „Menj már, nézd meg, hány gyerek van a kert végében! Meddig süssem ma a palacsintát?”

Apjuk elballagott, majd kaján mosollyal tért vissza és jelentette: „Itt az egész falu, még a cigánygyerekek is.”

Kicsit elhúltam a felfedezéstől, de aztán hoztam még egy kosár almát, szitáltam lisztet, és nagyon szűkszavúan utasítottam: „Hát, akkor csak reszeld, apjuk!” Azt hiszem, egész délután almát slafrokban sütöttünk, a kicsi lányom fordult jó párszor. Remélem, mindenkinek jutott, és mindenkinek ízlett.

Ezt majd megtudom legközelebb, ha utam megint Margitta felé vezet, a Berettyó nyomában, az Árpád-kori templom árnyékába.

Két évtized távlatából, a gazdag Amerikában rájöttem, hogy igazából akkor voltunk gazdagok, amikor a legszegényebbeknek képzeltek magunkat. Mert itt van minden, de semmi sem friss, vagy kényszerérett. Sohasem felejttem az első amerikai földiepret, amely akkora volt, mint az öklöm, mondhatni, festőien szép, de ehetetlenül podvás, keserű szivacsra emlékeztetett a belseje... Otthon minden egyenesen a kertből került az asztalra vagy a fazékba. Önellátó parasztgazdaságok mintájára éltünk még a forradalom utáni Romániában is, és még inkább a forradalom előtt. Gazdálkodtunk, volt konyhakertünk, voltak gyümölcsfáink, aprójószág a ház körül. Mennyire közelebb volt ott hozzánk a természet, és mennyivel természetesebben és egészségesebben éltünk.

Erről jut eszembe két nemrég látott filmhíradó, az egyik Ukrajnába vitt el, a másik a Missouri állambeli Fergusonba. Az első kockákon egy apró, töpörödött nénikét láthattunk kis kertjében kapával a kezében. A másikon fiatal amerikaiakat nyári széken üldögélve, hasig érő gazban. A néni körül dúlt a háború, de ő csak szorgoskodott. Ha a kapálásnak itt az ideje, akkor kapálni kell! Még ha bombáznak is. Mert különben üres marad a kamra. A fergusoniak csak üldögéltek, pedig jól megtermett, ifjú legények voltak, duzzadó, szép izmokkal. És reklamáltak. Reklamálták a városvezetőket, a kormányt, a segélyrendszert. A kapa és a kiskert eszükbe sem jutott.

Chicago, 2016. szeptember 3.

Puskel Péter

ROMÁNIA BELÉPÉSE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBA

ARAD 1916 AUGUSZTUSA UTÁN

Románia két évig tartotta semlegességét, miközben Bukarestben ádáz vita folyt az Antant és a Központi Hatalmak között megoszló politikai elit körében az „egyenlő távolságtartás” megőrzéséről vagy az esetleges csatlakozásról.

Talán nem fölösleges megemlítenünk, hogy egy sor hangadó vagy tekintélynek örvendő román értelmiségi a németekkel rokonszenvezett, és bármilyen furcsának tűnik, a potenciális „keleti veszedelemmel”, azaz Oroszországgal szemben, II. Vilmos császár birodalmától várta a „nemzeti egyesítéshez” szükséges támogatást. Közéjük tartozott az aradi vezetékes víz minőségét a 19. század végén kitűnőnek minősítő Victor Babeş, az erdélyi költő, George Coşbuc, a szociológus Dimitrie Gusti, az irodalomkritikus Titu Maiorescu, az író Liviu Rebreanu és Ioan Slavici, a festő Nicolae Tonitza, a politikus Petre P. Carp, hogy csak néhány prominens nevet említsek. Ők is, mint sokan mások, biztosak voltak abban, hogy a dilemma végül elképzelésük szerint oldódik meg, hiszen, feltevésük szerint, maga Ferdinand román király se tagadhatja meg német gyökereit. Az uralkodó mellett a döntéshozatalban mérvadó Koronatanács is jó ideig erre hajlott.

A pontot az i-re vég nélküli politikai viták után végül a gyökereit és nemzeti hovatartozását háttérbe szorító, pusztán az ország érdekeire – Erdély megszerzésére – fókuszáló király mondta ki: Románia az Antant oldalán lép be augusztusban a háborúba. Az Antant ugyanis ígért...

Románia érdekfűtött színvállalása bombahírként hatott Európában.

Mindenki érezte, hogy a kétévi huzavona után igen nagy jelentősége lehet ennek a nyílt színvállalásnak. „Mit ígérték Romániának?”, „Mit ígért az Antant?” – tették fel a kérdést a lapok. „Brătianu mindenre képes. Lehet, hogy Románia nagyságához vezérel bennünket, de lehet, hogy szegyenbe dönt”, írta az Aradi Közlöny. Egyes németpárti politikai körökben árulást emlegettek. Azt, hogy a király elfeledte, hogy német.

Aki viszont egy kicsit is jártas volt a politikában, tudta, hogy jóval többről van szó: a tét Erdély.

Aradon egyébként is zűrzavaros volt a helyzet. A vasútállomásra naponta több, menekültekkel zsúfolt szerelvény futott be. Ezek elhelyezését a civil lakosság bevonása és toleranciája hiányában nem tudták volna elhelyezni. A háború érintette övezetekből érkeztek. Ekkorra tehető Arad első „migráns hulláma.”

(Java részük a háború után sem tért vissza. Ekkoriban kezdődött, az 1940-es bécsi döntés, majd az 1946–1947-es nagy aszály idején folytatódott a város etnikai arculata átrajzolásának második szakasza. És volt még több is...)

Főtiszti terepszemle az aradi 33-as gyalogezrednél

A lakosság akkoriban még mindig a Széchenyi malmot elpusztító májusi tűzvészről beszélt, és háborús szabotázszt emlegetett. A malom raktárában ugyanis rengeteg gabonát tároltak. Ezek egy része a frontra került volna a seregek ellátására. Az utcákon gyakran látták a vár felé vonuló, magukat alig vonszoló, rongyos hadifoglyokat, olykor civileket is. A kiszűrődő hírek szerint „odabenn” igen rossz körülmények uralkodnak. Gyakoriak voltak a járványos betegségek, és a foglyok közül sokan meghaltak. A városi lakosság egy része pánikba esett: a járványok elterjedésétől tartott.

Több belső-erdélyi pénzintézet, köztük az Albina, az Ardeleana, a Hațegana és a Lumina is Aradra mentette értékeit. Ezeket egyelőre a számukra legmegbízhatóbbnak talált pénzintézet, a fennállása óta kizárólag román tőkével működtetett Victoria Bank (1877) vette át megőrzésre. A bankokat jó néhány hivatal követte. Egy ideig Aradra költözött és magánházakban bérelt helyiséget a dévai, a marosillyei, a petrozsényi és a vajdahunyadi járásbíróság.

„Erdély közléte Aradon zajlik” – írta oldalnyi beszámolójában a Közlöny. Kiszűrődött, hogy milyen céllal tettek látogatást a mannheimi Benz gyár képviselői a MARTA autógyárban, és ettől nem voltak elragadtatva az aradiak. A gyár az elkövetkező időszakban fokozatosan át fog állni a repülőgépmotorok összeszerelésére. A Weitzer vagongyár már a hadiiparnak dolgozik. A lakosság egy része tisztában volt azzal, hogy a hadiipar fokozatos jelenléte milyen veszélyt jelen a városra. Mások meg örültek, mert a háborús dekonjunktúra

miatt nőtt a munkanélküliség. A Neuman család most is megtette azt, ami módjában állt a lakosság helyzetének könnyítésére. Adolf báró (a nemesi címet 1913-ban kapta meg a család) 4000 koronát adományozott a városi szegényeknek, másik 4000 koronát a hadbavonultak családjának és 2000 koronát a hadiárvának. Pedig a gyáriparos család az évi anyagi vesztesége tekintélyes volt, hiszen a porig leégett Széchenyi malom akkoriban a család tulajdonát képezte.)

A karácsonyi előkészületek közepette érkezett a hír, hogy a háborúba felkészületlenül belépő román seregek a dobrozdai Turtucaianál súlyos vereséget szenvedtek a bolgároktól. Rövidesen jött az év újabb kudarca: Ploiești-et, majd Bukarestet elfoglalták Mackensen német marsall seregei. A kormány Iași-ba menekült.

Az év kedvező hadszíntéri alakulása ellenére az osztrák–magyar hadvezetés rossz ómenként élte át Ferenc József császár és király halálát. Az aradi közintézményekre is kitűzték a gyászlobogót.

Hamarosan kiderült: „a mindent meggondoltam, mindent megfontoltam” nem egyéb egy szállóigévé vált, ám hamarosan szétpuukkanó légbuboréknál.

Arad magyar közigazgatásának és földrajzi besorolásának a „békeidők” nyugalma és gazdasági, társadalmi prosperitása után már csak újabb két háborús esztendő adatott meg.

Siska-Szabó Zoltán

RÉGI ÉS ÚJ ARAD (4.)

ANDRÁSSY TÉR

Blazovich László

MOZAIKOK EGY HONISMERETI AKADEMIÁRÓL

A 44. Országos Honismereti Akadémiát ez évben a Honismereti Szövetséggel közösen a Csongrád Megyei Honismereti Egyesület rendezte július 3. és 8. között. 1977-ben Szegeden, 1996-ban, a millennium évében Ópusztaszerhez kapcsolódva Csongrádon, 2016-ban Makón került sor a rendezvényre mintegy 150 szállást kérő és 50 további helyi és környékbeli résztvevővel.

A közel fél évszázada tartó sorozatnak, amelyre az ország minden vidékéről és külfonból jönnek össze a résztvevők, már szertartásszerűen kialakult rendje van. Az érkezés napján a Honismeret című folyóirat támogatására tombolával egybekötött jótékonysági vacsorára kerül sor. A második nap az ünnepélyes megnyitóé köszöntőkkel – jelen esetben Lázár János kancellária miniszter, országgyűlési képviselő, Kokas Béla, a megyei közgyűlés elnöke és Farkas Éva Erzsébet makói polgármester köszöntött –, díjak átadásával, bevezető előadással, amit délután faültetés – Makón a múzeum kertjében – követ, majd a városismertető séta, jelen esetben öt csoportban. Makó, a határ menti kisváros, József Attila szavaival a Maros parti Konstantinápoly, Makovecz városa építészeti szépségeivel, árnyas utcáival elbűvölte a résztvevőket, ami a helyieket meg is lepte, oka, hogy csak a fürdőre (Hagymatikum) terjed ki a városmarketing.

A harmadik nap az előadásoké, amelyeket esetünkben a *Nemzeti sorsfordulók, Gellért püspöktől Bálint Sándorig* cím fogott össze. A tíz előadást, amelyeket ismert és jeles történészek tartottak, érdeklődve hallgatta a közönség. Nem léptek le az előadások közben, és nem ült ki az arcokra az érzés egy esetben sem, hogy de jó lenne, ha az előadó már befejezné. Az előadások kivonatai majd megjelennek a Honismeret ez évi számaiban. Az előadók között Zsoldos Attilát, Török Józsefet, Draskóczy Istvánt, Hegyi Klárát, Nagy Janka Teodórárt, Pelyach Istvánt, Majdán Jánost, Marjanucz Lászlót, Szakály Sándort és Antal Tamást hallgathatta az érdeklődő sereg. A konferencia címében szereplő Gellért püspököt, aki elsősorban a csanádi püspökség megszervezőjeként és mártírként ismeretes, mint az egyik utolsó nemzetközi híru egyházatyát és tudós teológust mutatta be Török

József. Előadását Urbancsok Zsolt olvasta fel. A másnap megérkező szerzőt nagy taps fogadta az közönség részéről. Este Szentpéteri Csilla, Makó arca és zenekara Temperamento című koncertjét élvezhette a hallgatóság, amely megtöltötte a Hagymaház szabadtéri színpadának nézőterét. Zenei átirataival és saját számaival megfogta közönségét, amely tapsviharakkal fejezte ki tetszését.

Amíg az első makói tanulmányi nap témáit, igazodva az akadémiák hagyományához, az országra kiterjedő általános témák határozták meg, addig a másodikát a helyi jellegűek. E nap délelőttje Bálint Sándor munkásságnak jegyében telt el. A hallgatóság nemcsak a néprajztudóssal ismerkedhetett meg, hanem szeretett városának, Szegednek a kutatójaként, valamint honismerőként is felfedezhették Csapody Miklós, Miklós Péter, Barna Gábor és Fodor Ferenc előadásából.

Maga a honismereti mozgalom a két világháború közötti Németországból indult, amikor főképp kelet-poroszországi példák nyomán észrevették, hogy a paraszti kultúra relikviáival együtt kezd eltűnni, és ezért elhatározták szellemi és anyagi javainak összegyűjtését, valamint megőrzését. A szemlélet Magyarországra is megérkezett, a néprajzosok elkezdtek a gyűjtést. Bálint Sándor maga jött rá erre, gyűjtött, és tanítóképzős diákjait szintén buzdította e munkára. E tevékenységével a honismeret egyik alapítója lett hazánkban. Sorsához tartozik, hogy a magyar mozgalom tagjai nem vették észre, tanítványai pedig „bölcse” hallgattak erről. Háttérbe szorítottságáról árulkodik, hogy az 1977-es szegedi akadémián percmemberek mellett csak egy korreferátum jutott neki, még szerencse, hogy ezt sikerült elérni. Makói rendezvényünk eredményeként Debreczeni-Droppán Béla szövetségi elnök megígérte: ezentúl beveszi a nagy elődök Bél Mátyással kezdődő sorába. A vidékiség hátrányában élő, politikailag a múlt rendszerben megbélyegzett tudós ezután talán elfoglalhatja méltó helyét a nagy honismerő elődök között.

A negyedik napon délután hagyományos módon a szekció ülésekre került sor. Az első szekcióban (vezető: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna) *Sorsfordító események tanítása határon innen és túl* című téma került terítékre. A tárgya élénk vitát

váltott ki, több határon túli hozzászóló színesítette a vitát. A második szekcióban (vezető: Marjanucz László) *A kiemelkedő helytörténeti kutatók a megyékben* című téma ugyancsak számos értékes tapasztalatot hozott. *A helyi értékek, értéktárak* cím nagyon aktuális és vitát kiváltó kérdéskört nyújtott. A szekciót vezető Debreczeni-Droppán Béla az országos bizottság tagja, ám a helyi bizottságokban ritkán szerepelnek a honismerők. Vajon miért? A bizottságok létrehozói biztosan tudják, vagy nem. A tartalmas program után a Hagymatikumban vehettek fürdőt a résztvevők, illetőleg a Maros Néptánc Együttes műsorában gyönyörködhettek.

Az ötödik nap hagyományosan a több útvonalon futó tanulmányutaké, amelyek során a fogadó megye honismereti nevezetességeit ismerhetik meg az utazók. A rendkívül igényes tagok sohasem a közismert nevezetességekre kíváncsiak. Jelen esetben két megyei utat valósítottunk meg. Az egyik Makó–Kiszombor–Szeged–Ópusztaszer–Csongrád–Makó volt, a másik a Makó–Óföldséki–Hódmezővásárhely–Mindszent–Szegvár–Szentest–Makó útvonalon haladt. Figyelemre méltó a két útra jelentkezők számának különbsége. Az első útra jóval kevesebben jelentkeztek, mint a másodikra. Úgy tűnik, megyénknek az a fele, amelyet az első út mutatott be, sokkal ismertebb a másodiknál. Ott ugyanis több olyan rejtett „gyöngyszem” található, pl. az óföldséki erődtemplom, Vásárhely sok kincse, a mindszeri orvostörténeti gyűjtemény és Szentest városa, az országban első honismereti város maga, amelyeket nem, vagy kevésbé ismertek az utazók. Elgondolkodtató tapasztalat az illetékesek számára. Itt jegyezhetjük meg: a vendégfogadó települések nagyon kitettek magukért. Szellemiekben és gasztronómiai ellátásban egyaránt.

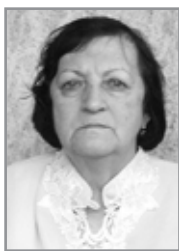
A harmadik utat Aradra és Arad–Hegyaljára vezettük. A program Nagy István, a helyi minden tanár irányításával Pécskán Klebelsberg Kuno mellszobrának és Kálmány Lajos emléktáblájának koszorúzásával kezdődött, majd Aradon a Csiky Gergely Főgimnázium bemutatásával folytatódott, ahol Hadnagy Éva igazgató asszony kalauzolta a csoportot, amelynek tagjai megismerhették az 550 diákot oktató-nevelő iskola életét, és szembesülhettek a szórványban élő tanárok és diákok gondjaival. A Szabadság-szobor és a vesztőhely megtekintése után buszos városnézés következett, amely során a monarchia kori Arad ipari ikonjainak, az egykori szeszgyárnak, vagongyárnak és a MARTA motor és repülőgépmotor

gyárnak a lassan pusztuló épületeit láthatták az utazók.

Arad után Világos – egy ideig megyeszékhely is volt – következett. A ma múzeumnak helyt adó „kiglancolt” Bohus-kastélyban egy szobára szorítkozik az 1849-es fegyverszünet megkötésének emlékhelye. Ennek ellenére a múzeum legtöbb látogatója magyar. A ménesi borgazdaságban töltött óra idején, szerencsénkre, a tulajdonos, Balla Géza tájékoztatását is hallhattuk. Ő a helyi borkészítés múltját is pontosan ismeri. Mi viszont azt tudtuk, hogy a 13. században szegedi polgárok szintén birtokoltak itt szőlőt, a bort hordókban csónakon úsztatták a Maroson Szegedre.

Máriaradnán a felújítás alatt álló kegytemplomot a kegyképpel, a felújított kolostort, valamint az egyes zarándokhelyekről érkező csoportok által állított stációkat és a kálváriát tekinthették meg a hatvan fős busz utasai. Felemelő érzést keltett az alföldiek, köztük a szegediek nagy tömegei által látogatott egykori zarándokhely. Eszembe jutott: Arany János Pázmán lovagja is akart esküdni a radnai Szűzre. Megkapó volt az egykori népi vallásosság kegytárgyait bemutató kiállítás. Nemcsak az idők változtak, de velük együtt teljesen eltűnt az a német és részben a magyar népesség is a tájról, amely e kultúrát hordozta. Eszünkbe jutott Bálint Sándor, aki hosszan írt a szegediek egykori zarándoklatáról és az eltűnt népi vallásos kultúráról. A vacsorát a rotunda megtekintése után Kiszomboron a helyiek nagyfokú kedvessége mellett költöttük el.

Befejezésül nem feledkezhetünk meg a támogatókról, akik nélkül e sok ismeretet és élményt adó hét nem valósulhatott volna meg. Az NKA, a Miniszterelnökség, Csongrád megye, a Bethlen Gábor Alap, a Szeged-Csanádi Egyházmegye mellett a feladatot kapott megyei városok emelhetők ki, és az egyes helyi honismereti egyesületekről sem feledkezhetünk meg, valamint a magántámogatókról. Létszámuk nyolcvan felüli, a meghívó felsorolja őket. Végül, de nem utolsó sorban a közel száztagú egyesület azon tagjait illeti köszönet, akik a szervező munkát vállalták. A pénteki záró napon – a fő előadást Balogh Elemér professzor tartotta – a résztvevők kérték a szervezők név szerinti felsorolását. Hozzájárultak településeink és megyénk jó hírének terjesztéséhez. A globalizálódó világunkban a helyi értékeket képviselő mintegy kétszáz főnyi résztvevő pedig élménydús napokat eltöltve indulhatott hazafelé zsebében egy kis, erre az alkalomra készült József Attila-idézeteket Vajnai János által illusztrált füzetrel.

Fülöpné Bálint Anna Erika

„HOL VOLT...” AKIKET ÖSSZEVONTAK

3. AZ ARADI ZÁRDA

„A hagyomány nem a hamu őrzése, hanem a láng továbbadása.” (Morus Tamás)

Vajon a mai gyerekek, fiatalok mit tudnak a régóta létező vagy megszűnt zárdákról?

Ismernek-e mást, mint egy-két, ezt a témát érintő filmet: *Apáca-show*, *A muzsika hangja* vagy az *Abigél*, netán kötelező olvasmányaikból Denis Diderot-tól, Gárdonyi Gézától, Kaffka Margittól Szabó Magdáig – sokszor a zárdák nem mindig példaként állítható bemutatását, ahol vagy politikai vagy külső vagy belső hatalmi harc uralkodik, és ezek háttéréül szolgáltak az intézmények?! Pedig menedéket is adtak a rászorulóknak, nem is kevés alkalommal. A zárda fogalma: „apácák lakhelye, amely szigorú rend és napi beosztás szerint működik” (Magyar értelmező kéziszótár).

Úgy is elképzelhették, hogy a zárdákat az évszázadok alatt kialakult titokzatos zártság, szűrkesség, szigorú rend, monotonitás jellemezte.

Nos, ez alól a mi egykori aradi zárdánk, amelyet 1875-től működtetett a Notre Dame női tanító szerzetesrend, sok hányattatása ellenére is kivétel volt megszűnéséig, az 1948-as oktatási reformig.

A Zárda épülete később bővült a kétemeletes iskolával. Mindig ugyanott állt, csak az utca neve változott: volt Batthyány, majd November 7., most az Episcopiei (Püspökség) utca 40–42 szám alatt.

Ismert tény, hogy az 1948. augusztus 3-i oktatási reform során államosították a felekezeti iskolákat. (*Erdély történelme*, 3. kötet, MTA Kiadó, 1986.) Az addigi 134 magyar elméleti líceumból csak 19 maradt meg. Összesen 468 római katolikus, 531 református, 266 evangélikus és 35 unitárius elemi és középiskolát szüntettek meg, ami után Aradon is bekövetkezett az anyagi javak nagy leltározása, átadása.

A tisztelendő nővérek nem apácákat neveltek, hanem Aradon is tanító rend volt az övék, hivatásuk volt az oktató-nevelő munka, és ezt a szellemi, érzelmi örökséget nem lehetett a leltári tárgyak közé sorolni.

Sajnos az egykori Zárda sorsa is megpecsételődőtt. 11 évvel élte túl a reformot, miután tanítóképző lett... „9 végzős évfolyammal, amely hosszútávon megoldotta a megye magyar oktatásának pedagógus gondját.” (Ujj János)

Nemcsak az utcanév, hanem az intézmény neve is változott.

1917–1948: Római Katolikus Leányiskola; 1948–1954: Magyar Pedagógiai Leányiskola; 1954–1957: 4-es Számú 10 osztályos Magyar Leány Középiskola; 1957–1959: 4-es Számú Középiskola.

A Zárda bejárata

Az egykori Zárda udvari épülete

Miután 1959 őszén összevonták és átköltöztették az 1. számú Ioan Slavici (Moise Nicoară) Líceumba – ahol 1986-ig egész vagy fél osztályokkal működhetett – a Zárda 1-es Számú Általános Iskola lett. (Matekovits Mihály)

Az átörökölt hófehér ágyterítők, matracok, ágyneműk és más berendezési tárgyak mellett maradtak még a Zárdában nevelkedett tanerők is, így Vas Boriska néni, aki mindig erős röplabda- és tornászcsapatot vonultatott fel; vagy Rosianu Ilona tanárnő, akit szintén nagyon szerettünk komoly, csendes, alapos munkájáért. A Zárdában minden tanerőt tiszteltünk, szerettünk, magunk közt becértünk, bár néha nem kerülhették el a diákcsinnyeket sem. Egy olyan kiegyensúlyozott, „szigorúan szerető”, önkéntes fegyelemre nevelő munka, sokoldalú, harmonikus, igényes, kiegyensúlyozott emberek elméleti és gyakorlati képzése folyt itt, amit mi, volt zárdaok igyekeztünk továbbadni. Talán nem véletlen, hogy közülünk több pedagógus és egészségügyi dolgozó került ki.

Megmaradt például a „kismama” önkéntes vállalat, amikor a nagyobb lányok patronálták a kisebbeket, megismertették velük a házirendet, segítettek szükség esetén.

Szinte lehetetlen felsorolni, hogy azokban az években mit nyújtott nekünk a Zárda – lelki, szellemi és fizikai területen is.

Husztikné Incze Katalin, magyar nyelv és irodalom tanárunk összeállított egy könyvet az emlékeivel, *Múltat idézek* címmel. Érdekes, elég szubjektív módon, hiszen, többek között, éppen rólunk nem közöl egy képet sem, nem említi éppen a mi osztályunkat, amely elsőnek került a Slavici Líceumba éppen az érettségi évében, éppen a tanári szoba mellé... mintha nem is léteztünk volna. A tanévnyitáskor közölték velünk, hogy el kell mennünk. Nem akartunk átmenni, csak ültünk az üres osztályunkban tele félelemmel az ismeretlentől, megfosztva az addigi biztonságérzettől. Aztán ránk szóltak, hogy ne játszadozzunk a saját és a tanáraink sorsával, mert ez már eldöntött tény (bár nem jöhetett minden tanárunk velünk). Így átmertünk a sokkal nagyobb, a szép és rendezett Slavíciba. Kedvesen fogadtak, és sosem voltak ott és akkor nemzetiségi vagy más problémáink. Igaz, hogy kicsengetéskor csak a „mi” osztályainkba mentünk be, és nagyon fájón szólt a hallban lévő harang, amit mindenki elkongatott magáért... 42-en kezdtük, 30-an végeztük el a középiskolát: 25 lány és öt fiú. Ekkor már nem voltak párhuzamos osztályok, így mi is reál osztály lettünk, bár a tanulók nagy része humán beállítottságú volt.

Husztik tanárnő is megemlékezik a tanárokról, az irodalmi körökről, az általa betanított színjátszókról. Én illendőnek tartom megemlíteni Kőmíves Mihály osztálytársunkat, a későbbi sepsiszentgyörgyi színészt, vagy a ma is aktív – az aradi diákszínjátszás „nagyasszonyát” – Ujjné Szentgyörgyi Ágnest, a nagyon jó tornász Gál Viktóriát és a többi szürke eminenciást, a mindennapok becsületes helytállásában...

Én még kiegészítem azzal, hogy szerettük a tanárainkat. Szinte rajongtunk Incze Irén osztályfőnökünkért, aki bejött egy zenésszel vasárnap minket táncra oktatni, vagy Czédly Károlyért, akinek földrajz körén a repülőtéren hőlégballont engedtek fel nekünk. Vele festettünk újra több turisztikai ösvényt Kaszoja környékén. Sokat kirándultak társaink, és ő volt az iskolai korcsolyapálya értelmi szerzője és elkészítője is.

Mindig szeretettel emlékeztünk Stern tanár úrra is, aki később kivándorolt, de zongorakísérettel megtanította nekünk a *Nabuccóból* a Rabszolgák kórusát. Minden pénteken elvitte a bentlakókat a Filharmónia főpróbáira, és miután elment, minden évben a jutalom koncerten az ő emlékére ezt az opera kórust kértük.

Utolsó osztályfőnökünk, Kutyik Lajos tanár úr (az egyetlen, aki még él tanáraink közül) azzal bocsátott el minket: „Lányok, legyenek jó diplomátok az Életben!” Nekem nem mindig sikerült... (Sajnos, az utolsó találkozón már csak nyolcan voltak, többen tragikus hirtelenséggel vagy nagyon betegen távoztak el örökre közülünk. Igen, mi a háborús generáció gyermekei voltunk, vagyunk.)

Sokat beszélhetnénk a „praktikus” életre nevelésről is. Az internátusban minden héten volt szabás-varrás szakkör is, ahol az alapfogalmakat megtanultuk, és később nagy hasznát vettük, de elterjedt a nagyobbak segítségével a kötési hullám is. Fonal hiányában (ma már mosolygunk ezen) férfi gyapotszöveteket bontottunk ki, és azt befestve mindenki fekete pulóvert kötött. A fiú gimnáziummal (akkor Ocskó Teréz, majd 3-as Számú Líceum) is voltak versenyünk – a rádió is felvette az általános műveltségi vetélkedőt, mint például azt, amelynek *Moldova és Ukrajna mezői* volt a címe.

Végül, amiről nemigen beszélnek: 1956. október 6-án voltak koszorúzni a békéscsabai diákok és tanárok. A kapcsolat megszakadt a forradalom miatt. Az volt egy ideig az utolsó koszorúzás. Nálunk is bezárták az iskola nagy bejárati kapuját azokban a hetekben.

Minden, ami fontos volt, és máig megmaradt emlékezetünkben: „az egykori zárda épületében működött, és az ott végzettek szentélynek tekintették, az udvar közepén álló gesztenyefa pedig az aradi magyar oktatás folytonosságának szimbóluma lett.” (Ujj János)

Már nagyon régen messzire kerültem onnan, és nincs esélyem megnézni, hogy legalább a gesztenyefa él-e még, ott áll-e még?

Csak reménykedem...*

**A gesztenyefa törzse áll még, de dús lombját igencsak megtépázták. Állítólag biztonsági okokból. És ígérik, hogy hamarosan újat ültetnek a helyére. (szerk. megj.)*

Az aradi tablónk

Koreck Aladár

EGY SZERETETRE MÉLTÓ TANÁR EMLÉKÉRE

A neve Calvasina Károly volt, de mindenki Csoszinak hívta. A legtöbben csak arra emlékeznek, hogy történelmet tanított, és nagy macskabaráta volt. Pedig sokkal több volt ennél, nemhiába tisztelték és szerették a Magyar Vegyes Líceumban a diákok és a kollégák is. Magánemberként és tanárként is szerény és bizonyos mértékben zárkózott volt. Nem vágyott sem funkciókra, sem népszerűsége, mint annyian ezen a pályán. Nemcsak én, de sokan mások is így látták.

A tanáriban sem volt hangadó, de nem is akart az lenni. Jellegzetes, kissé rekedtes hangját nem nagyon hallottuk a folyosókon, még akkor sem, amikor szolgálatos volt. Visszafogottságának egyik oka a hivatása volt, habár soha nem panaszkodott erre.

Akkoriban nem volt könnyű történelemtanárnak lenni, hiszen a történelemhamisítás általános volt, és az addigi sovíniszta hazugságok mellé felzárkóztak a kommunizmust dicsőítő ferdítések. Ha valaki, akkor egy történelemtanár ismerte az igazságot, de nem volt lehetőség azt kimondani.

Legfeljebb csak a rezignáció segíthetett valamit. Calvasina tanár úr így vált Csoszivá, és a rezignáció lett a pajzs, amivel tűrhetővé vált a pályája.

Tette, amit lehetett, eldarálta a hazugságokat, és csak néha mert szólni az igazságról. Nem menekült el, de a legszükségesebbre szorítkozott. Kevészet magyarázott, aránylag ritkán feleltetett, és empátiával osztályozott. Nem mindenre jöttem rá diákként, de ma már meg tudom érteni ezt az értékes embert, akinek fékeznie kellett magát.

Az akkori idők hírhedt „Roller”-történelemkönyvének tanulmányozását úgy ajánlotta nekünk, mintha valami szégyenletes dologról beszélné. A diákok vették a lapot, és minimális energiát fordítottak erre a tantárgyra. Engem főleg azért feleltetett többször, hogy élvezze az igyekezeteimet, hogy burkoltan, de mondjam ki a tényeket, ami neki tilos volt.

Az egzakt tudományok lehetőséget adtak a tanároknak, hogy kiéljék magukat a felkészülésben, az anyag leadásában, a feleltetésben és abban, hogy diákjaik egyre elmélyültebben vették birtokba.

kukba a tudományt. Még az irodalom leadása is lehetőséget adott a valódi tanári munkára. De a történelemtanítás nem.

A szünetekben a tanári felé mentében, de néha az utcán is, feltett kérdéseimből észrevette, hogy foglalkoztat a történelem. Egyszer elmeséltem neki, hogy még elemista koromban a családi könyvtárból kicsempésztem a *Tolnai Világtörténelem* és *A Magyar Nemzet Történelme* néhány példányát. Vonzottak a szép borítók, a rengeteg csatajelenet és a sok egyenruhás kép. Odáig vete-medtem, hogy ollóval kivágtam a kedvenc képeket. Édesapám nem haragudott meg, hanem újra beszerezte a tönkretett példányokat. Igaza volt, mert közben megszerettem a történelmet.

Csoszinak tetszett, amit meséltem, és attól kezdve kedvelt. Néha vitatkozásba is belement egy-egy kérdéses problémával kapcsolatban. Még volt egy kedvence az osztályunkból, ami összevágott a macskák iránti szeretetével és a macskaetetésben való ismeretekkel: „Cöcös” (alias Pálinkás Kálmán). Cöcös majdnem minden nap elment macskaeledelt szerezni. Úgy emlékszem, hogy ő volt az egyetlen közülünk, akinek bejárása volt a tanár úr lakásába, mert még én sem részesültem ebben a kegyben. Cöcös iskolaidőben tevékenykedett, és nem csak történelemórákról hiányzott, de volt, aki igazolta ezeket. Persze a történelem-jegy is biztosítva lett.

Calvasina Károly nyugalját nagyban zavarták az inspekciók, amikor az iskolában csak a pártkongresszusokról volt szó. Ezért aztán ahogy leadták a drótot az inspekciókról, rögtön berendelt a tanáriba, ahol a lelkekre kötötte, nehogy merjek hiányozni azon a napon, és rám bízta az inspektorokat. És én igyekeztem fapofával eldarálni a kongresszusokat, hogy a végén még az inspektoroknak is elégük lett belőle.

Csoszi és a vallás, no meg a nemzetiséghez tartozás

A tanár úr hithű, gyakorló katolikus volt. Néha véletlenül találkoztunk a minoritáknál, ahova mindketten feltűnés nélkül jártunk, de ő ezzel nagy rizikót vállalt. Egyszer megállított, és szemre vetette, hogy nem lát a miséken és az egyházi eseményeknél, pedig szerintem egy jó olasznak vagy svábnak a templomban a helye, megemlítve, hogy a Katolikus Gimnázium épületének alapító okiratát egy sváb püspök (Pacha Ágoston) hagyta jóvá, aki a börtönben sínylődik.

Meg kell jegyeznem, hogy csak Csoszi és Amigo tartott svábnak, persze elmagyarosodott svábnak. Nem vitatkoztam velük, mert úgyse tudtam volna meggyőzni őket.

Csoszi és az osztálypusztulás

A bátyám osztályfőnöke lévén, egy rá jellemző anekdota birtokába kerültem. Történt, hogy egy udvari focizáskor az osztályuk egyik ablaka betört, és napokig úgy is maradt, pedig már hidegre fordult az idő. Ezért az osztályfőnöki órán jelentették, hogy Kling bácsi, a gondnok, nem akarja beüvegezni az ablakot, amíg valaki nem fizeti ki a költségeket, és így az egész osztály fázik. Csoszi erre egy kicsit foghegyről rájuk szólt, hogy ez az ő problémájuk és Klingé. Erre az osztály kórusban kiáltotta: „Tanár úr, kipusztul az osztály!”

Csoszi már unta az ablak-ügyet, és a legnagyobb nyugalommal válaszolt: „Hát akkor pusztuljon!” Azután kísértelt a teremből.

Az osztály bosszút forralt, és erre nemsokára alkalom adódott: az egyik fiú, aki nagy tréfacsínáló volt (Bán Ernő), meglátott egy jól megtermett kandúrt az iskola udvarában, miközben az kifelé indult a kapun. Rövid vita után meggyőzte az osztályt, hogy kövessék a kandúrt. Az osztály a macska nyomában maradt, és már a Választó utcáig jutottak, de a kandúr tovább sétált a repülőtérig, nyomában a srácokkal. Végül a macska szőrén-szálán eltűnt, mire a bátyám ösztönzésére visszatértek az iskolába.

Amikor berontottak az osztályba, nagy megrökönyödésükre a katedránál Csoszi ült, szörnyű haragosan, de aztán megenyhülve csak annyit mondott: „Szerencsétek gazfickók, hogy nem az én macskámat kergettétek!” Aztán még hozzátette: „Holnapra üveg lesz az ablakban.”

*Kett Groza János
grafikája*

Vida Gábor

TÖRÖK LEVÉL

Megbocsásson, édes Néném, hogy oly régen nem írtam volt Kédnek, az idők eljárnak: fölötünk-e vagy csak magukban, arról sokat volna lehetséges beszélni. Recsegtetni meg ropogtatni viszont én az magyar nyelvet nem akarom, ezért a Kelemen bátyám hangját, amint lehet, elhagyom, neki az stíl, nekem csak modor volna. De mert egy autófutamodás éjszakájának ideje alatt hipp-hopp Drinápolyban eszméltem magamra, úgy gondoltam, nem volna túl messze Rodostó innen – pedig messze volt. Nem hiszem én azt már, hogy Rodostó éppolyan messze volna Zágontól, mint Zágón Rodostótól. A szív nem így mér távolságokat, és ahogy Pascal barátunk mondá: *le coeur a ses raisons que la raison ne connaît point*. Magyarul ez annyit tesz, hogy amikor a szíved erősebb, reája hallgass, mert nincsen eszed; ha pedig eszed van, hallgass a szívedre, úgyis a lelked bánja meg azt.

De én ezt immár osztani-szorítani tovább nem akarom: Törökországot kívántam látni, és láttam. Úgy volt, hogy egy atyámfia, kit az írás mesterségétől hajdan eltanácsoltam volt, komolyan vette,

amit mondtam, jó mérnökember lett, s kritikám iránt való ellenkezése haragvássá nem lőn – ritka ember az ilyen. Mivel pedig a hegyekben és különféle tájakon való kóborlás igen kedves multságunk, ám vajmi ritkán örvendhettünk ennek együtt, most a sokadik, állhatatos telefonhívására válaszolván, eldöntöttem, hogy megyek velük Törökországba, legyen Allah irgalmas mindenkivel. Erről két Jehova tanúja jut eszembe, akik bekopogtak a minap, és a zöldbe kötött *Koránt* (ford. Simon Róbert) mutattam rájuk, mert sem vitázni, sem hitökre megtérni nem akarván, az elküldés eme diplomatikusan módját választottam. Két ilyen elképedett embert sose láttam eddig, igaz hitemre mondom.

Még talán Drinápolyban (Edirne) sem hittem el egészen, hogy most életem nagy utazásába fogtam, de valami olyan szokatlan és eddig ismeretlen nyugalom ült rajtam akkor már napok óta, hogy még csak gyanú sem volt felőle. Igaz, felkészülni való időm egyáltalán nem lévén, rábíztam magamat mérnök, geológus meg hegymászó emberekre, hogy ha tudják, mi van és merre van, arra mennénk, ha pedig nem tudják, kérdezzük meg. Mi van, és merre? Az a mondás járja, hogy aki az ángliuskok nyelvét valamelyest is beszéli, az a mai világban már nem veszhet el, de azért elveszett ember még lehet. Drinápolyban éreztem azt, hogy elveszett embernek lenni tulajdonképpen nem is olyan rossz. Nem szeretem a nagyvárosi forgatagot és nyüzsgést, de azért egy török város lenyűgöző. Isztambulon csak átsuhantunk, azt

Edirne

Isztambul – Híd a Boszporusz felett

mondták a fiúk, az egy külön kirándulás, most nem állunk meg, és ahogy a Boszporusz fölötti hídról szétnéztem, megértettem, hogy legalább egy hét kellene ide, és aztán visszajönni minden évben.

Ha Törökországban hosszat autózik az ember, valamit megérez Ázsiából, mi nyolcezer kilométert hajtottunk, egészen Örményország keleti végébe és vissza, ekkora út hajdanán egy életre elég volt: távolságnak, élménynek, viszontagságnak és nyelveknek természetesen, hisz tanulni kellett őket, nekem is legalább tíz évre van olvasnivalóm ez ügyben, ha némileg pontos vagy rendszeres akarok lenni. Nem tudom, akarok-e.

Hogy mekkora vidék Anatólia, arra most pontos és kifejező nyelvi eszközt nem tudok találni, más a lépték, mint amit Európában az ember fia megszokott. Az a nyugalom, amit említettem volt, ebben a történetben lassan megtalálta a helyét, mert ha félórával korábban kell indulni, mint szokva vagyunk, az sokaknak jelent egész éjjeli hánykolódást, most viszont a határtalan – mert a végtelenről nem szeretnék beszélni, az egy másik kategória –, nos, a határtalan valami olyan fenéges nyugalommal ajándékozott meg, aminőt ritkán éreztem eddig való életemben. Kelemen bátyám itt megint benéz a lelki ámbituson, pedig messze járunk immár Zágontól és Rodostótól, éppen a Kacskar nevű hegyben, Yusufeli városában. Éjszaka van, autónkon vastagszik a por, lelkünkön a rozsa, elmondhatalan hegyszakadékok, zűnnyögő alagutak, omló kőfolyások tarkítják a

sötétet, és arra gondolok, hogy most van-e az akkor, vagy akkor van-e a most? Mintha álmodnék valami furcsát és kellemetest Anatólia keleti részének porában. Egy hatalmas völgyrendszerben kanyargunk, amelyet a közeljövőben örökre elnyel majd egy víztározó kékeszöld tükre. Éjszaka egész izgalmas, felkavaró és reménnyel teljes: enni, inni, aludni kell majd az egyre kacskaringósabb, néptelen és poros út végén. Visszafelé deprimáló lesz: kivágott olajfák, elhagyott mecsetek, letarolt szőlők, megannyi áldozat

a modernizáció oltárán. Hogy az a földmunka, azok a teraszok, az a kimunkált öntözési rendszer, amelyet évszázadokon át készítettek és ápoltak a helybeliek, és amit csak futólag látunk, miért nem képezi a világörökség részét, sose fogom megérteni; azt nem értem, hogy miért nem része a világörökségnek az emberi törődés meg a tájról való gondoskodás. Miért nem része a világörökségnek maga az ember? Mi a világ? És egyáltalán.

Nagy hegybe mindig is vágytam. Everestet már sose fogok mászni, nem is bánom, de volt egy pillanat, amikor a Kacskarban minden lépéssel meghaladtam az addigi magassági rekordomat. Van valami büszkeség bennem – halkan mondom, de hallhatóan –, hogy 3973 méter magasra felküzdöttem magam, és vissza is értem az alaptáborba, fáradtan, elcsigázva, boldogan. Akkor van vége a kirándulásnak, amikor mindenki bebújt a hálózsákba, és alszik. Hogy találtunk a hegy alatti faluban egy magyarul folyékonyan beszélő török orvost, aki Budapesten élt sokáig, az természetes. Angolul ma már mindenki tud, de magyarul... Világörökség.

Nagy hegyből ereszkedni alá voltaképpen olyan, mintha nemcsak győzött volna saját restségén, erőtlenségén az ember, hanem kegyelmet is kapott. Amikor a nagy hegy elengedi a gyenge és kicsi embert, akkor a boldogság íze egészen kitapintható – képzavar ide vagy oda. Vannak a Kacsarnál nagyobb, látványosabb, veszélyesebb hegyek. És láttam én az Ararátot is egészen közelről, mert száz kilométer ilyen léptékkel mérve

nem távolság. De hogy Noé miként jött le a tetejéről, elképzelni sem tudom, pedig írtam én Noéről könyvet is.

Grúzia felé autózva arra gondoltunk, hogy azok a végtelen és üres anatóliai fennsíkok valamiféle fordított tájat képeznek, nálunk a síkból kiemelkedő hegy a látvány, itt a kétezer méteres fennsíkba mélyedő völgy. Tehéncsordák mindenütt, zöld fű, szemerkélő eső, hideg és a szegényes kőkunyhók, amelyekben trágyával fűtenek és főznek. Lehet, hogy ezer év alatt semmi se változott erre felé, csak a négysávos autót és a dübörgő kamion az újdonság, meg egy kolozsvári rendszámú autó. Sem a török, sem a grúz, sem az örmény határőrök nem láttak ilyet. Négy ember négyféle útlevéllal egy román rendszámú autóval, ami nem az övék. Mellesleg a török–grúz határ valamikor a NATO és a Szovjetunió határa volt. Európában a megerősített, drótakadályos határról ma már elég keveset tudnak, vagy amit tudunk, az egy puhított változat. Lehet, hogy Törökország keleti felén is a szögesdrót, a golyóálló mellény, az úton parkoló harckocsi meg a homokzsákokkal erősített check-point díszlet, és nem is bántott minket senki, még csak nem is igazoltattak, a határátkelőket leszámítva, de sok dolog történt azon a vidéken, ami azóta elgondolkoztat. Hamu alatt szunnyadó parázson jártunk, és nem csak Pamuk mester találta ki az egészet (l. a *Hó* című regényét). Where are you from? Romania! Hagi, mondták a törökök. De ha nem látta senki az autó rendszámát, legszívesebben azt mondtuk, hogy: Magyarisztán. És ennek mindenki nagyon örvendett. Volt ebben valami furcsa, utólag arra gondolok, hogy én akkor azt a kicsi, távoli, nyomorult Magyarisztánt valamiért nagyon szeretem. Ahogy egy török teaházban 3000 kilométerre Budapesttől felcsillannak a szemek: magyarok érkeztek. Abból a tíz angol meg tíz török szóból, amit tudok, nem derült ki ott semmi, és ma is azt mondom, jó dolog olykor, ha nem tudja az ember a nyelvet, nem néz sokáig híradót, de látja a szemeket.

Örményország valami egészen más. Az örményeket időről időre megpróbálják módszeresen kiirtani, nem az első és nem az utolsó ilyen nép, és nincs még vége a történelemnek. Egy poszt-szovjet valóság és egy időtlen keresztény univerzum között ingáztunk. Épp ésszel ezt nem lehet átfogni, túl nagy ez a himbálás. Egy elhanyagolt örmény kolostor (Hagphat, Shanian, Odzun) valahol kétezer méter fölött, szemerkélő eső, hideg, csupasz, ezeréves kövek, faragványok, félig leko-

pott vagy letépett angol, francia, német és orosz nyelvű tájékoztató. Mivel nem készültem, pontosan azt látom, amit látok. Itt embereknek valamikor tényleg megjelent az isten. Van nyelven és képen túli valóság. Mivel sokat jártam gyerekkoromban templomba, azt hittem, tudom, hogy mi a templom. Örményországban kiderült, hogy még nem tudom. Egy pillanatban nem jut eszembe a Miatyánk pontos szövege, és aztán rájövök, hogy nem baj.

Meg se haragudj rám, édes Néném, erről most mondani többet nem tudok, meg nem is akarok talán, örmény levelet is fogok majd írni egyszer. Hanem azt pontosan értettem utunk felén, mit mondott Kelemen bátyám azzal, hogy ha egy igazi rakott káposztát ehetne még tejföllel és kaprosan... Akkor már visszafelé voltunk indulva, öreg, bejáratos utazók lettünk, négy nehéz, más-más habitussal megáldott vagy megvert ember, úton, útfélen, sátorban, szállodában, tíz török szó, tíz angol, a szemek csillogása, Szevan-tó, valamivel nagyobb a Balatonnál egy kisebb országban, Vantó, sósabb az Adriánál egy mérhetetlenül nagy országban, elhagyott örmény házak és kolostorok, amelyekbe azóta sem költöztek be a törökök, van még lelkiismeret, és vannak vidékek, ahol nem lopnak az emberek, és persze van még 2500 km hazáig. Volt valami szívszorongató egy Bitlisz nevű városban, ahol egy szállodában este kiszármoltuk, mennyi az út, és aztán egy kappadókiai faluban összenéztünk, hogy akkor most menjünk haza.

Ennyivel maradjunk mára, édes Néném, mert amikor háromheti autózás, némi repülés meg vonatkozás után megérkeztem Kolozsvárra, és a Deák Ferenc utcában abba a régi jó káposztás vendéglőbe akartam benyitni, mint elmúlt húszegynéhány év alatt, valahányszor zsebem vagy bukszám engedé, akkor az bé volt egészen zárva, erősen dolgoztak bent valami kőművesek. Hogy lesz-e még ott igazi kolozsvári rakott káposzta, azt én meg nem tudom mondani.

Ha viszont Kelemen bátyánkkal valamelyikünk előbb találkozna, akár az itten, akár az túlhan való árnyékvilágban, annak rendje és módja szerint üdvözljük. És az nagyságos Fejedelemnek is jó egészséget kívánjunk, már ha volna még fejedelemnek való közöttünk. Maradok hát Kédnek továbbra is hű szolgálja, zsinóros, láncos, köteles vagy bármi más...

Marosvásárhely, 2011. október 24.

Ódry Mária

A REND ÉS A SZABADSÁG HARMÓNIAJA*

*Brittich Erzsébet templomos linómetszeteinek kiállítása
a szentleányfalvi református templom imatermében*

Én még nem jártam Szentleányfalván, most jöttem először. Nem tudom, vajon miért is hívják így ezt a falut. De hogy a hely, ahol most állunk, szent, az biztos. Azért, mert a szentleányfalvi református templom felújított imatermében vagyunk, ahol Brittich Erzsébet templomokat ábrázoló linómetszet-kiállításon vagyunk. Isten házának ábrázolása maga is evangelizációs feladat. Különösen most aktuális az örömhír továbbadása – egy frissen felújított templom örömnepén. Ez a közösség él, és dicséri Istent.

Ez a kiállítás belesimul az „ARS SACRA”-alapítvány által meghirdetett „NYITOTT TEMPLOMOK” programjába, amelynek során a templomok kinyitják kapuikat az emberek felé, intenzív kulturális és szakrális programokkal, istentiszteletekkel.

Különleges ebben a kiállításban az, hogy a tény-szerű megörökítésen kívül egyfajta kordokumentum is, hiszen felekezettől függetlenül, itt van az aradi Vörös-templom, az Arad-belvárosi minorita templom, a gáji, Makovecz tervezte református templom, a szentleányfalvi református templom a '90-es évek elejéről és mostani kiadásban az aradi ferences vártemplom égre tátongó ablakaival. Itt van az aradi Flórián-kápolna is, amelyet egy éjszaka alatt döntöttek le Ceaușescu parancsára. A tenkei templom tornya körül a felhők szinte robbanásszerűen könyörögnek az égnek. És itt az ágyai meg a zerindi templom is. Brittich Erzsébet sokoldalú művész: linót metsz, kopjafát farag, verset ír vagy éppen keresztretjvényt készít.

A linómetszés nagyon munkaigényes műfaj, a vésővel való kimetszés pontos rajzot és nagyon sok türelmet igényel. Következik a nyomdafesték felhordása az alapra, majd a préselés fehér lapra. Így jelenik meg az a rajzolat, amit a művész ki-gondolt.

Ejtsünk szót a portrékról is, hiszen a portré a mesterségbeli tudás próbaköve. Itt van Petőfi, Arany János, Ady és József Attila. Az anatómiai hasonlóságon kívül, a portrénak át kell adnia valamit az ábrázolt személy egyéniségéből, akkor hiteles. Megjelenik szemünk előtt Petőfi lobogó

lánglelke, Arany szelídsége, Ady emésztő aggodalma vagy József Attila befelé forduló nyugtalansága.

Ez a kiállítás önmagában megnyugtató. Nincs baj addig, amíg templomaink állnak, és összefogással újjáépíti őket a helyi közösség. Nincs baj addig, amíg a művész konok szorgalommal érez és megörökít. (Ez Brittich Erzsébet 30. kiállítása.) Befejezésül idézzük József Attilát:

„AHOL A SZABADSÁG A REND,
MINDIG ÉRZEM A VÉGTELENT.”

*Elhangzott 2016. szeptember 17-én, Szentleányfalván, a református templom imatermében, Brittich Erzsébet templomos linómetszeteinek kiállításmegnyitóján.

**Brittich Erzsébet: Az aradi vártemplom
(linómetszet)**

SZŐCS JÁNOS ÍRÓGÉPMŰSZERÉSZ FÉNYKÉPALBUMÁBÓL

A mellékelt fotó eddig még nem kapott sajtónyilvánosságot. Lehet nézegetni, szabad találgatni, próbálkozni magunk és ismerőseink azonosításával.

Az elsőáldozási csoportkép nagy valószínűséggel 1940-ben készült, és a minoriták templomához köthető. Az elsőáldozó fiúk köréből kiemelkedő minorita atyát többen Oláh Ferencként azonosították.

(R. J.)

Matekovits Mihály

MINORITA ANEKDOTÁK

Három évszázadon át a minorita szerzetesek – lelkipozítási tevékenységük mellett – Arad város közéletében meghatározó szerepet töltöttek be. Részt vettek a közéletben, támogatták a közművelődési eseményeket és az iskolákat még olyankor is, amikor hivatalosan ezekbe nem volt beleszólásuk. Emberközpontú tevékenységeik révén nagyon sok családon segítettek anyagilag, diákok külön tanításával vagy vasárnapi szavaikkal.

Az alábbiakban nem történelmi elemzést végzek, hanem a róluk (még) fennmaradt emlékek tucatjaiból közlök néhányat, részben saját, részben mások visszaemlékezései alapján.

1. Dr. Grúber Ernő (1909–1962) a XX. század egyik, Arad szempontjából legmeghatározóbb plébánosa, házfőnöke volt. A latin misék idejében a szószékről, prédikáció előtt olvasták fel magyarul az evangéliumot. Ott vette észre, hogy más könyvet hozott fel, nem az evangéliumosat. Lapozgatott, majd becsukta a könyvet, s így szólt: nincs nálam az evangéliumos könyv, de az előbb felolvastam latinul, hát most elmondom magyarul.

2. Az ökuménia szelleme Grúber atyától sugárzott rám.

Még kisiskolás voltam a Kossuth utcai Láng akadémiának nevezett iskolában, amikor bátyám révén én is részt vettem az Aradi Magyar Vegyes Líceum hagyományos diák-szülő bálján. Nagy volt a riadalom, mert idegenek is be akartak jönni a kapun, de a szolgálatos szülők, tanárok, diákok nem engedték be őket. Ekkor egy ittas fiatal késsel megszurta a szolgálatos tanulót, Molnár Csabát, az aradi református esperes nagyobbik fiát. Ezt a kilenc órás diákmise után elmeséltem Grúber atyának, aki azonnal kézbe vette a telefont (az egész rendházban csak neki volt készüléke), felhívta Molnár Károly esperest, és érdeklődött fia állapotáról. „A 11 órás nagymise után imádkozunk érte.” – fejezte be a beszélgetést. Talán 12 éves lehettem, de megkérdeztem: a katolikus templomban egy református fiúért? Istenhez egy emberért – oktatott Ernő bácsi. Ez a három szó tett egy életre nyitottá a mássággal való viszonyomban.

3. Édesapám Arad ismert és keresett női fodrásza volt. Megelégette a beosztott munkát, gyűjtött

egy kis pénzt, vett felszereléseket, hogy saját üzletet nyisson. Megegyeztek a bérben is Ernő atyával, hogy a minorita rendház épületében, a Templom utcában (ott, ahol ma a Smaragd ékszerüzlet van) június elsején megnyílik a Misa-fodrászat. 1948-at írtak akkor, s május utolsó napjaiban Grúber atya hívatta édesapámat. Nézzte, mondta neki, az üzlet a magáé; amíg megnyitja, nem kell bért fizetnie, de halassza el egy-két hónappal a megnyitót, s addig dolgozzon ott, ahol eddig. Én is fülest kaptam, többet nem mondhatok.

Két héttel később, június 11-én volt az államosítás. A magán fodrászüzleteket is szövetkezetbe tömörítették, minden felszerelés állami tulajdon lett. Édesapámé nem, mert még nem nyitotta meg a fodrászatát. Minden addig gyűjtött vagyontárgya elúszott volna. Június 15-én vitte vissza a kulcsot, valamit fizetni is akart. Most nem, mondta Ernő atya, lesz még alkalma meghálálni tanácsomat.

Amikor 1955-ben az eredetileg közel százkilós atya alig 50 kilósan hazakerült a börtönből, a felajánlott segítséget átirányította: inkább az Eszterneken kényszerlakhelyen levő minorita atyáknak küldjenek élelmet, meleg ruhát.

4. P. Nagy Alfonz, azaz Alfonz atya megírta a magyar szentek litániáját. Ideadta nekünk, ministránsoknak, néhány megbízható néninek is. Főnöke, Oláh Ferenc extartományfőnök, esperes tiltotta terjesztését, nehogy baj legyen belőle. Egy Szent Antal-napon, a templombúcsút követő ebéden sok pap volt jelen, többen közülük „piros öves” főpapok. A ménesi bor hatására többen esperesdicső pohárköszöntőt mondtak. Alfonz atya is szót kért, s így kezdte: esperes úr körül minden piros-fehér-zöld. Piros az esperesi öve, fehér a terítő az asztalon, és főtisztelendő esperes úr rengeteg zöltséget beszél össze. Nagy csend lett, de Oláh páter értette a viccet, erre „igyunk”-kal zárta le a témát.

Sport

Piros Dénes

ÉMLÉKEIM AZ OLIMPIÁKRÓL (1.)

A XXI. század első olimpiája óta eltelt másfél évtized. Idén ismét találkoztak Brazíliában a világ sportolói. Néhány örökzöld gondolatot elevenítenék fel erről az érdekes eseménysorozatról.

Kezdeném azzal, hogyan ismerkedtem meg az olimpiai mozgalommal, és mit jelent számomra.

1935 végén Budapesten élő nagybátyám, Piros Béla építész Aradra jött, és a téli hónapokat nálunk töltötte. Egy impozáns, 80 ezres stadion vázlatát hozta magával, amelyet egy majdan Pesten sorra kerülő olimpia színhelyéül képzelt el. Hatéves kisfiúként sok órát ültem mellette, néztem csillogó szemmel, hogyan alakítja végleges formába a tervrajzokat, és érdeklődve hallgattam az olimpiáról szóló történeteit.

Mint nagy sportrajongó, az 1936-os berlini játékokra szándékozott menni, és ezzel a készülő tervvel szeretett volna részt venni az akkor még

létező művészeti versenyen. Mint később kiderült, a Magyar Olimpiai Bizottság (MOB) támogatását nem sikerült elnyernie (hiányoztak a megfelelő kapcsolatai), így egyedül képviselte magát, félhivatalosan a német fővárosban. Végül a nemzetközi zsűri, méltányolva a bemutatott terv színvonalát és eredetiségét, a harmadik építészeti díjat ítélte neki.

Aztán egy év múlva, 1937-ben szüleimmel egy sportvonattal Budapestre utaztunk, hogy megnézzük a Közép-európai Kupa keretében megrendezett Hungária–Bukaresti Venus labdarúgó-mérkőzést. Egy hétig maradtunk (ekkor voltam először Pesten), és vele is találkoztunk. Ekkor számolt be nekünk a nagyszabású német olimpiáról, élményeiről, a bravúros magyar sikerről, a tíz aranyéremről és Magyarországnak az éremtáblázaton elért, váratlan harmadik helyezésétől. Részletesen elmesélte az elég viszontagságosan

szerzett építészeti díjának történetét is. Egyébként most tudtam meg, hogy a 2004-ben megjelent Magyarok az olimpiai játékokon című nagyszabású kiadványban szerepel Piros Béla neve is, jelölve annak, hogy végül a MOB hivatalosan is elismerte részvételét. Kár, hogy ezt az elégtételt már nem érthette meg.

Hazatérve Aradra, az Uránia mozi már műsorra tűzte Leni Riefenstahl német rendezőnek a berlini olimpiáról szóló, grandiózus, háromórás filmjét, amelyet azonnal megtekintettem. Nagybátyám és ez a remek film keltette fel érdeklődésemet, és szeretetem az olimpiák iránt azóta is, immár 80 éve, változatlanul bennem él.

Egy borzalmas világháború megakadályozta az újabb, Helsinkibe tervezett olimpiát, és csak 12 évi kényszerszünet után kerülhetett sor a következőre. 1948-ban London vállalta el ennek a megrendezését. A súlyos vérvesztéséget szenvedett, már elismerten nagyszerű magyar sport pedig megismételte a berlini világsikert. Újra tíz aranyéremmel és sok jó helyezéssel a nemzetek sportversenyében, óriási meglepetésre, ismét a harmadik helyen végeztek a magyarok.

Rádióban izgultam végig Szepesi György és Gulyás Gyula remek közvetítéseit. De 1948 nem csak ezért maradt meg kellemes emlékeimben. Ehhez az évhez fűződik sikeres érettségim, teniszyőzelmeim és több bukaresti nemzetközi, illetve magyar vonatkozású sporteseményen való részvételem is.

Következett az az olimpia, amelyet 1940-ben Helsinkiben rendezett volna, és amelyet a NOB igen helyesen ismét a finn fővárosnak ítélte oda 1952-ben. Itt két fontos esemény történt: a Szovjetunió megjelenése és a magyar csapat minden eddiginél szenzációsabb szereplése. A 16 arany-, 10 ezüst- és 16 bronzérem azt jelentette, hogy immár harmadszor a nemzetek között az előkelő harmadik helyen végzett.

Nem csoda, hogy ilyen előzmények után óriási várakozás előzte meg a soron következő, Melbourne-ben sorra kerülő olimpiát, épp idén 60

A riói olimpia lángja (Forrás: internet)

Az olimpia éremkollekciója (Forrás: internet)

éve. Nagy szerencsémre, 1956 nyarán (tíz év megszakítás után) már lehetőség nyílt a külföldre való utazásra, így egy nyári hónapot Pesten tölthettem. Tanúja lehettem annak a varázslatos hangulatnak, amely a magyar fővárost jellemezte, és bevallom, hogy most, amikor ezeket a sorokat írom, szinte újra a hatása alá kerülök...

Az emberek új fordulatot vártak a politikában, a gazdaságban, és több szabadságjogot, jobb életet reméltek. A Petőfi Körben folytak a lázas viták, amelyek során egyre nyíltabban és bátrabban követelték a változásokat. Minden-

ki tele volt optimizmussal, a Duna bár, a Pipacs és a többi szórakozóhely zsúfolásig megtelt, és ilyen remek hangulat jellemezte a sportolók felkészülését is, akik közül néhányat, nagy örömmre, sikerült megismernem. Az előző olimpiákon elért világraszóló sikerek nyomán szinte valamenynyire sportágban megerősödött hazai sportéletben pedig jobbnál jobb versenyeket rendeztek. Én is tanúja lehettem a margitszigeti sportuszodában egy nagyszabású nemzetközi úszóversenynek és egy színvonalas vízilabdatornának. Jelen voltam a zsúfolt Népstadionban az akkor nagy híré magyar középtávfutók világcsúcskísérleteinél, és még sorolhatnám a többi izgalmas rendezvényt...

Minden idők legerősebb olimpiai csapata állott már rajtra készen. Komoly szaktekintélyek véleménye szerint, akár 20(!) aranyéremre is esély nyílt. És ekkor jött október 23. a maga dicsőséges 12 napjával, majd az azt követő szörnyű megtorlással. Szertefoszlott az álom. Ebben a hihetetlenül nehéz helyzetben kellett helytállniuk a sportolóknak a távoli Ausztráliában, ahol a pattanásig feszült politikai helyzet dacára mégis elkezdődtek a versenyek. Ismét győzött az olimpiai eszme! Sportolóink dicséretére legyen mondva, a nehéz lelki helyzetben végül „csak” 9 aranyérmet nyertek.

A legnagyobb vesztes a többszörös világrekorder futóbajnok, Iharos Sándor volt, aki egy évvel korábban megkapta a világ legjobb sportolójának járó Helms-díjat. Az események sodrában mégsem jutott ki Melbourne-be. Emiatt két-három biztos aranyéremtől esett el a magyar csapat.

Így ért véget ez az emlékezetes olimpia.

Piroska István

HÁNY ÉVES A POSTABÉLYEG?

A bélyeggyűjtés veszedelmes szenvedély – énekeltek egykor az egyik híres slágerben az ötvenes-hatvanas években, értvén ezen, hogy a szenvedélyes „bélyeggyűjtő” lányok egy-egy értékes „bélyeg” megtekintése érdekében még a fiatalemberek lakására is felmerészkednek.

Ma már ilyesmi – a bélyeggyűjtemény megtekintése ürügyén – biztos nem fordul elő, mert napjainkban ki gyűjt bélyeget?

Az internet, a telefon kiszorította a közhasználatból a levelezést, a bélyegek sem tartoznak az ifjúság érdeklődési körébe. Lassan sok más egyéssel együtt a múlt kódéba vész a bélyegek színes és sok ismeretet adó világa az élet szinte minden területét felölelő sorozataival, vagyontokat érő ritkaságaival.

(A bélyeg sikerét egyébként jóval felülmúlták a kiadott postai levelezőlapok és a képeslapok. Ez utóbbi a legfontosabb számunkra, hiszen 1869-től olyan képek kerültek a lapokra, amelyek a városok fontosabb épületeit, híres személyeit, örökítették meg. A különböző levéltárak a határon belül és kívül, Aradról és a megyéről több ezer képeslapot őriznek. Ez felbecsülhetetlen kincs, amely végigkíséri egy település fejlődését vagy visszafejlődését.)

A képeslapokkal, bélyegekkel nemcsak a mániákus gyűjtők, de a tudósok is foglalkoznak. Nemzetközi szinten is igazi kuriózumnak számít a Magyar Bélyegmúzeum, amelynek birtokában tizenhárom és fél millió, a világ majdnem minden országából származó bélyeg van. Az intézményt több mint 80 évvel ezelőtt, 1930-ban hozta létre a Magyar Posta.

A gyűjtemény híre feltehetőleg eljutott a „határon túli” Aradra, ez is hozzájárult ahhoz, hogy a helyi lap, az *Aradi Közlöny* a bélyeg keletkezésének közeledő százéves évfordulójával foglalkozzék. Az újság 1935-ben így ír a bélyeg létrejöttéről:

„A száz éves bélyeg feltalálója egy Rowland Hill nevű angol volt. Hill egy alkalommal vidéki vendéglőben ült, amikor a pincérlány levelet kapott,

megnézte a levelet, majd visszaadta azzal, hogy nem veszi át. Akkoriban a levél portóját (feladási költséget) a címzett fizette. Később a pincérlány elárulta Hillnek, hogy testvérével rendszeresen levelez anélkül, hogy ez pénzbe kerülne. A levelet mindig csak megnézi, de soha sem veszi át. Testvére bizonyos jelzéseket rajzol a borítékra, ha jól van, akkor egy félét, ha problémája van, akkor másfélét. (...)

Hill elmesélte tapasztalatait a londoni postán, és azt javasolta, hogy a visszaélések elkerülése végett ezután mindig a feladó fizesse a portót, ennek igazolására egy kis színes papírdarabot ragasszanak a borítékra. A londoni posta megfogadta Hill tanácsát, így született meg a bélyeg.”

A postabélyeg megszületése a leírtaknál sokkal bonyolultabb módon történt, de a mesészerű történetben sok az igazság. Az előzményekről annyit, hogy Nagy-Britanniában a 18. század végére, a 19. század elejére a levél szállításáért a királyi

posta igen nagy és nem egységes összeget kért, ezt a távolság és a levél terjedelmének függvényében a címzettnek kellett megfizetnie. Ha ő ezt megtagadta, a postai küldönc pénz nélkül vihette vissza a küldeményt, így a levelezők gyakran valóban a borítékra rajzolt apró jelekkel üzengettek egymásnak, a királyi posta pedig szállítási költség nélkül maradt. (Csak érdekességképpen Báthory István lengyel–magyar király már 1583-ban rendeletben írta elő, hogy a levelekért, tekintet nélkül a címzett lakhelyére, négy lengyel garas fizetendő.)

A postai reformot valóban Rowland Hill dolgozta ki még 1823-ban, tervezetében egységessé és lényegegesen olcsóbbá tette a szállítást, ő javasolta, hogy a biztos bevétel érdekében a díjat a feladó fizesse, valamint azt, hogy a szállítási díj befizetésének igazolására nehezen hamisítható „értékjegyet” hozzanak létre, amely a postán előre megvásárolható legyen. A reformokat 1839 nyarán vezették be kísérletképpen, s ez annyira eredményesnek bizonyult, hogy a további gyakorlati lépések kidolgozásával Hillt bízták meg.

Az első bélyeg, amelyet a filatelisták „Penny Black” néven ismernek, 1840. május 6-án került először forgalomba, rajta az ifjú Viktória királyné arcképével, ez William Wyon 1837-ben vert emlékérméje alapján készült.

Ebből fejlődött ki a bélyegek hatalmas és színes világa, amely aztán mindenütt elterjedt, így a Habsburg Birodalomhoz tartozó „történelmi” Magyarországon is. Az első magyar postabélyeg-sorozatot 1867. június 1-jén bocsátották ki, de ezeket akkor még Bécsben állították elő. Az első, Magyarországon nyomtatott magyar postabélyeg 1871. május 1-jén jelent meg. Ez a budai Állami Nyomdában készült könyvmatos eljárással.

Napjaink érdekessége a szigetvári ostrom 450. évfordulójára kiadott, **HŐSÖK TISZTELETÉRE – SZIGETVÁR, 1566** feliratú bélyeg, amelyet ez év szeptember 5-én közösen bocsátott ki a magyar és a török posta.

Könyvészet:

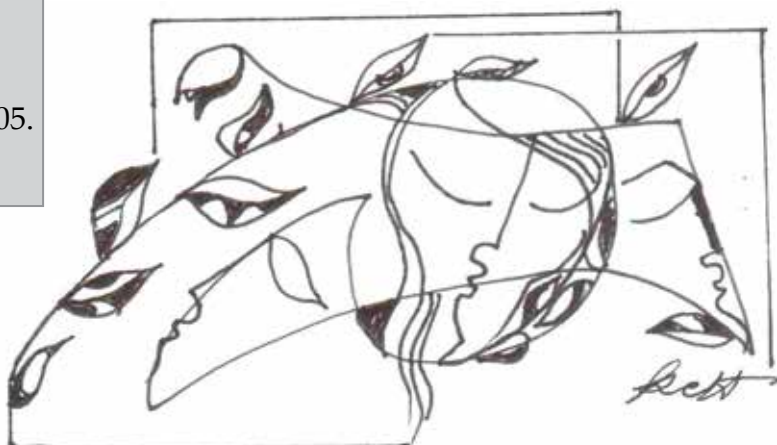
Aradi Közlöny, 1935

Magyar posta- és illetékbélyeg katalógus, Bp. 2005.

Visnyovszki Gábor: *Bélyegkönyv, Bp. 1996.*

HŐSÖK TISZTELETÉRE – SZIGETVÁR, 1566

Kett Groza János grafikája

Kövér Péter

A kütyü, AVAGY KOSSUTH LAJOS AZT ÜZENTE... TE MIT ÜZENSZ?

Tudjuk valamennyien, ki a legnagyobb magyar. Hát Puskás! Meg is érdemi az elismerést, végül is ő találta fel a telefonközpontot. Nem igaz? Ezt elismeri mindenki. Én is. Lehetővé tette, hogy távbeszéljünk egymással a vonal két végéről. De nincsen rózsza tövis nélkül... Mit teszel, ha a hívott szám nem jelentkezik? Például azért, mert a vonal másik végén nincs senki. Mert egyszerűen nincs otthon vagy a munkahelyén, vagy nem veszi fel a kagylót különböző okokból, amelyeket most nem részletezünk. Erre a helyzetre egy másik lesipuskás feltalálta az üzenetrögzítőt (Ü.R.), amivel távollétedben is biztosíthatod az elérhetőségedet. Rámondod a szöveged az Ü.R.-re, közlöd a neved és a számod, elárulod, hogy épp most nem tudsz vagy nem akarsz velem beszélni, de majd ha lehet, hívj vissza! Így!

Csodálkoztam is, amikor az első ilyen világot megváltó készüléket láttam a fejlett nyugaton. Addig otthon nálunk is meghagyhattad az üzenetedet, de csak a viceházmesternénél, a kapu alatt. Még emlékszem, amikor az első kütyük megjelentek Aradon, és a népek még nem ismerték a kütyüt, felismerték az ismert hangot, és már mondták is... Ilyen üzenetek gyűltek a szalagon: „Na, ne, én vagyok... mit marhaskodsz?... hagyd ezt!... miért vagy hülye?... hát, én vagyok, nem érted?!... minden rendben van veled?”

A minap megkaptam régnemlátott komám telefonszámát. Gondoltam, meglepem. Azonnal tárcsáztam; előre örültem a kapcsolatfelvételnek. Rögtön felismertem kedves hangját, amint beleszólt a kagylóba: „Hát, te vagy az? Jaj, de örülök! Nem tudtam, hogy hívni fogsz. Ha tudtam volna, itthon maradok. De így, most már elmentem. Nincs mit tenni. Milyen kár! Na, nem baj, hagyj egy üzenetet a rögzítőn!”

Vicces, mint mindig. Ismerem régről. Nem tudja elviselni, hogy ugyanolyan unalmas, ötletlen, tájba simuló, tucat, sablon bemutatkozása legyen, mint a fakó többségnek. Startból letesz egy elismerést kiváltó névjegyet eredetiségéről, ötle-

tességéről, összetéveszthetetlenségéről, kitűnni vágyásáról. Hé, ez vagyok én. Értékeld! Tetszett is nagyon, olyannyira, hogy hazarohantam, és rábeszéltem az otthoni kütyüre ugyanazt, hadd mondják rám is a telefonálók, hogy én is ilyen huncut vagyok. De hát ezt a poént már elsütötték, nem lehetek egy epigon, szellemi javak tolvaja, a szerzői jog megsértője. Nem marad más hátra, körül kell néznem valami más szellemesség után. Nagy gond ez számomra!

El is indítottam nyomban egy közvélemény-kutatást – szigorúan tudományos alapon –, a statisztika módszertana szerint, és a következő szöveggel jelentkeztem be: „Halló, én itt vagyok... és ha nem tetszik a szövegem, mondj jobbat, ha tudsz, és felhasználom. Akár ellened is.” Ettől kezdve elkezdtem odafigyelni az Ü.R.-szövegekre. És előítéletek alakultak ki bennem a hívott kütyü gazdájáról.

„Hát ennyi az egész? Csak ennyire tellett tőled? Ez nem túl sok!” Itt volt a lehetőség, bunkó szárazpipás. Csalódtam. Másfelől, felkönyökölt bennem a gondolat, miszerint, ha meghívna egy Ü.R.-es házba, megpróbállok valamilyen ürüggyel egyedül maradni, és amíg hozzák a kávé, házigazdám egyetemi tanári irodájában gyorsan, egy (telefon)betyárszerű rajtaütéssel, bemondom a szöveget: „Halló, itt a bicsérdista lóvágóhíd krematóriuma. A sípszó után hagyjon üzenetet!”

A felgyűlt ötleteket osztályoztam, csoportosítottam, a minőségeket kévébe kötöttem, okulásodra:

„Kösz, hogy hívtatok. A sípszó után meghangpostázhattok!”, „Halló, ez egy fizetős vonal. Minden megkezdett perc 1,68€-ba kerül. Hallgatlak.”, „Halló! Persze, hogy most hívsz, mikor tudod, hogy nem vagyok itthon. Azért, hogy én hívjalak vissza, és nekem kerüljön pénzembe. Szép kis alak!”, „Vedd tekintetbe, hogy a főnök utálja, ha állandóan semmiségekkel zavarják, amiket bárki meg tud oldani, akinek egy körömfeketőnyi agya maradt. De csak mondd, ha muszáj, a sípszó után.”, „Attól tartok, ez itt most

egy rövid, egyoldalú beszélgetés lesz. Digitális dialógus. Monddd!”, „Itt az elektronikus papagáj beszél. Tudom, hogy utálod, próbálj meg inkább írni!”, „Halló, bárányom! Ez egy digitális gyónatószer. Szállj magadba, és mondd el vétkeidet! Kezdd el!”, „Halló, itt az ABC biztosító. Mi nem csak házát, autóját, yachtját, házasságát biztosítjuk, de önt is arról, hogy visszahívjuk.”, „Halló, ez egy Ü.R. Ha további magyarázatra vársz, akkor hagyd inkább, mert fogyatékos vagy!”, „Ez itt most a te hangod helye. Emiatt én nem mondok semmit. Csak annyit, hogy jó számot hívtál, de rosszkor!”, „Üzenethagyásra felkészülni! 3! 2! 1! Rajta!”, „Hagyj üzenetet, és várj a telefonnál, míg vissza nem hívlak!”, „Halló! A komornyik szabados. Érd be velem!”, „Halló! Most gondoljon bele, hogy ő engem hívott, és most egy Ü.R. jelentkezik. Na, bumm! És akkor mi van?!”, „Ön túl későn hívott... vagy túl korán... vagy... mindenesetre, önnek nem vagyok itthon!”, „Halló, itt én beszélek. Az Ü.R. elromlott. Miután füttyültem, mondd, amit akarsz, és visszahívlak.”

Lehetsz goromba: „Halló, a sípszó után olyan primitív bunkó lehetsz, mint ahogyan a hátad mögött mindenki mondja rólad. Mondj valami tahóságot végre, vagy arra sem vagy képes? Annyi baj legyen! Én sem leszek képes bánkódni, amiért nem hívtalak vissza!”, „Ki a frász vagy? Mielőtt visszahívnálak, nyögd ki a neved, a számod, meg hogy mi a francot akarsz már megint!”, „Ha tényleg fontos, nyögd ki legalább azt, hogy ki rabolja az értékes időmet?”

Persze már a bejelentkezés alapján képet alkotsz magadnak a hívott személyről. Kiféle, mi-féle, kefél-e?!

A negédes: „Jaj, de kedves, hogy hívsz, és rám gondolsz. Mi újság? Hogy van a család? Na, mesélj! De csak a sípszó után!”

A csábító: „Édesem, epekedve vártam a hívásodat. Beszélj, drágaságom! A sípszó után üzekedhetünk.”

A szeles: „Na azért, nem olyan könnyű engem elérni. Kérem, hagyjon üzenetet a digitálisan manipulált szellentés után.”

A jogász: „Kérjük, hagyjon üzenetet! A sípszó után mondja az igazságot, csakis a szintiszta igazságot. Jogában áll hallgatni. Figyelmeztetem, hogy minden, amit mond, felhasználható ön ellen.”

A nyelvész: „Kedves felem, fejemhez emelt kedvenc terepere ketyere szerkezetemen jelenleg nem jelentkezhetsz. Mert elleszek, de engedelmeddel, felveszem neved, ne feledd terved velem. Mert esetleg kedved leled velem, menten kereslek.”

A strici: „Halló, te szemét, melyik pasid ez már megint? Szétverlek! Add csak ide a kagylót! Na, mi van, Pöcsi? Gyere ide, ha mersz! Vagy csak a telefonban vagy ilyen tökök, te hímringyó? Add csak meg a számod, majd én úgy visszahívlak, hogy megemlegeted!”

A gyászos hangú: „Halló, mielőtt elkezded, adózzunk egy egyperces néma csenddel Nelson Mandela emlékének.”

A meglepő: „Halló, most éppen itthon vagyok, és felvettem. Sípolt a beszéd után, és visszahívlak.”

A sportos: „Éppen kocogni vagyok, próbáljon meg később hívni, mielőtt teniszezni megyek, vagy délelőtt, az uszoda után. Kösz!”

Az üzletember: „Mit, mikor a sípszó után, és főleg mennyiért?”

A bürokrata: „Kérem, adja meg család- és keresztnévét, születési évét, állandó lakcímét, anyja nevét és végül a telefonszámát!”

A szkeptikus: „Azt hittem, szeretsz. Tévedtem. Azt hitted, elérsz. Tévedtél.”

A focibíró: „Miután sípoltam, hagyjon békén!”

A doppingellenőr: „A sípszó után hagyjon vizetpróbát!”

A beugrató: „Halló, itt a Roxi Rádió. Adásban vagy, élőben. Üzenhetsz.”

A mókamester: „Halló, tessék!... Halló, ki az?... Szórakozol? ... A nénikédet!... Halló, csak az Ü.R. vagyok. Hehehe!”

A szófukar: „Halló, az Ü.R. vagyok. Te ki vagy?”

Az unott: „Halló, az Ü.R. vagyok. Annyira unatkozom. Beszélj velem!”

A jampec: „Csak lökd a sódert, mert az élet meg a szalag rövid.”

A pokolra való: „Halló, itt Lucifer. Ki az ördög keres?”

A sokkoló: „Halló, itt a tűzoltóság Ü.R.-je beszél. A sípszó után üzenjen!”

A hivatalnok: „Ön a szolgálati időn túl hívott. Ez munkanapokon 12 órától délig tart. Köszönjük a hívást.”

A depressziós: „Ugye, tudod, hogy minden, amit mondani akarsz, elmondható holnap is, úgyis mindegy!”

A szórakozott: „Kütyü vagyok. Füttyüljön a beszéd után!”

A hülye: „Halló, most nem tudok beszélni, éppen szól a telefon.”

A pornó: „Halló, a szám foglalt. Monica Lewinsky postafiókja.”

Warrenné: „Halló, itt a Keresd meg az anyajegyem hostess-szolgálat. Adja meg az időpontot, igényeit, méretét és füttyijelét!”

A képviselő: „Itt a tisztelt ház házmesterének a házi hangpostafiókja. A házelnök házon kívül házal, jobb házaknál. Üzenjen úgy, hogy Brüsszelben is megértse!”

Végül: „Kossuth Lajos azt üzenté... és te mit üzensz?”

Mindezt tudva, kíváncsi lennék a te véleményedre, Kedves Olvasó. Ezért most hallgasd le az Ű.R.-emet. A következőt mondtam rá:

(Dühösen) „Halló, torzszülött, lófejű, amőbagyú... (nyugodtan) Ilyen és ehhez hasonló üzeneteket már kaptam! Nézzük, te mit üzensz?!”

Grosz László

BÖKVERSEK

Macsó

Vállam deltás, teli bukszám,
Nem csoda, hogy te is buksz rám!

Nagymenő

Zsebed üres, segged csóré,
Minek is Lourdes, Medjugorje?!
Itten én vagyok a góré!

Kiállítási műbíráló

A festményekre kihatott,
Hogy túl keveset ihatott!

Idősek otthona

Öt vénséggel összezárva,
Ez nem épp az „Álmok Háza”,
Kisdolgom papucsom bánja,
A nagy- meg – zsupsz, a gatyába!

Agg milliomos

Bár kipurcanok maholnap,
Stramm pipik körülrajongnak,
Luxusvillámnál Cadillac,
Így mást a fene eszi meg...

Móré-Sághi Annamária

ANEKDOTÁK MIHÁLY KIRÁLYRÓL

1.

Mihály, román király, családunk tagja volt????!!
Dédnagyapám, a makói születésű Tergulicza Imre egy kellemes délutáni beszélgetés alkalmával csak úgy, váratlanul megszólalt:

– De jóképű gyerek ez a mi Miskánk!

A család összenézett, mert a környéken nem élt Mihály nevű családtagunk.

– Milyen Miska, nagyapa? – kérdezte az egyik unoka.

– Hogyhogy milyen Miska? Hát a király!

2.

A Móré családban sokat emlegették, hogy Mihály király gyakran szállt le sportrepülőgéppel a Soborsinba bevezető úton; erre képezték ki. A mai napig tükörsima ezen az úton az aszfalt. Ott landolt egy alkalommal. A közelben kapálgatott egy parasztember. Mihály odaköszönt:

– Bună ziua! (Jó napot!)

A paraszt minden meghatódás nélkül visszaköszönt.

A királynak feltűnt a parasztember közömbösége. Megkérdezte, tudja-e, hogy ő kicsoda? Nemleges választ kapott. Erre profilba állította magát.

– És most? – kérdezte.

– Doară nu eşti rejele?! (Tán csak nem a király vagy?!)

Brittich Erzsébet

1700 ÉVES SZÜLETÉSNAP

1	2	3	4	5 _T	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21			22				23									24			
25		26		26/b		27			28						29				
	30		31	R	32			33 _P					34	34/b					
35					36				37						38				39
40		41		42		43	44		45			46			47	48		49	50
51	52		53	54	55			56		57	58	59	60	61		62	63		64 _A
65						66	67					68			69		70		
71		72		73	74		75				76				77	78	79		
80	81		82			83				84				85				86	
87							88		89		90				91		92		
93			94			95				96				97	98				99
100		101			102		103		104	105	105/b					106		107	
108	109		110	111		112						113	114		115				116
117		118			119				120		121					122		123	

VÍZSZINTES: 1. A képen látható szoborcsoport címe 21. Latin ket-tős betű 22. Régi szőlőfajta 23. Elfolyik a vére 24. ... Miklós, híres ma-gyar szobrász 25. Páratlanul sirat 26/b. Kovászna megyei község 28. Vágásterület az erdőben 29. A Biblia első öt könyvének írója, idegen helyesírással 30. A szoborcsoport alkotója 35. ... Rezső, a Szomorú vasárnap zeneszerzője 36. Vissza: becézett Olga 37. Feljegyez valahová 38. Igevégződés 39. Amper rövid. 40. Zorro betűjele 41. Sugár jele 42. Foszfór vj. 43. Felbomló 46. A szoborcsoport főalakjának szülőhelye 50. Hidrogén vj. 51. Történelmi korszak 54. Végtelen ünnep 56. Me-zőgazdasági idénymunkára szegődött munkás, régen 61. A teljes ma-gyar ábécé második betűje 62. A védőszenttel kapcsolatban gyakran emlegetett háziszárnyas 65. „Csendesen” folyik a vize 66. Íz 68. Balti nép 70. Összedőlt épület 71. Bór vj. 72. Jód vj. 73. Olaszországi folyó

75. Idegen női név 76. Nem mozog 77. Kutya 79. Becézett Olivér 80. Határozott névelő 81. Nem az 82. Kis termetű ragadozó 84. Bálvány 85. Jód és nátrium vj. 86. Ellentétes kötőszó 87. Kicsi Tamás 88. ... Nándor, vajdasági író 90. Fejetlen fáma 91. ... Welles, am. színész 93. Hidrogén és lutécium vj. 94. Csökken a vízszint 96. ÉMÁ 97. Ártalmas 99. Gésa egynemű betűi 100. Kérdő szócska 101. Tiltószó 102. Szóösszetételekben: kettő 103. Óceáni hal, ék. f. 105. Tehénnév 106. Autómárka 108. Kínai hossz mérték 110. Tantál és oxigén vj. 112. Ókori kultúra 113. Női név 116. Mint vízsz. 50. 117. Idegen női név 119. Fordítva: a bátor ember igéje. **120. Itt is megrendezik az 1700 éves születésnap ünnepséget.**

FÜGGŐLEGES: 1. Címermadár 2. Magas hegyekben élő kérőző állat 3. Kérdőszócska 4. Ismeretlen névjele **5. 371-től ezt a rangot nyerte el** 6. Végtelen Mazda 7. Dehogy! 8. Vesével kapcsolatos 9. Üres tál 10. Vissza: szólító 11. ... völgye, festői szépségű táj a Bánságban 12. Felfogod 13. Takarmányféleség 14. Kevert isa 15. Azonos betűk 16. Oxigén vj. 17. Franciaországi város lakója 18. Rövid, sportos kabát 19. Felhasználó, angolul 20.

Süteményféle 26. Fenyegető jelenség napjainkban 27. A hangszerek királynője 29. Manó egynemű betűi 31. Latin kettős betű 32. Román kettős betű **33. Itt áll a képen látható szoborcsoport** 34. Állókép 34/b. H-val az elején balkáni nép **35. Szülővárosának mai neve** 37. Egymást követő magánhangzók 39. Költői sóhaj 44. Kötőszó 45. Világ románul 47. Határozott névelő 48. Relé egynemű betűi 49. ... ember, MórícZ Zsigmond regénye 52. Kicsinyítő képző 53. Görög betű 55. Nitrogén vj. 57. Gépezet 58. Méter 59. A megállás helye 60. Lakkféleség 63. Szellemi alkotó, ék. h. **64. 22 éves korában itt keresztelkedett meg** 67. Altatom a kisgyermeket 69. Férfi énekhang 74. Egyetemi tanár 76. Az első ember **78. A szoborcsoport stílusa** 81. Szélhárfa 82. Penge, idegen szóval 83. Kérdő szócska népiesen 85. Római 1 89. Mint a függ. 16. 92. Kén, szilícium és alumínium vj. 95. 3,14. 98. Végtelen bánat keverve 104. Központi égitestünk 107. Mint függ. 47. 109. Szabályos görbe vonal 111. Fél atom 112. Helyhatározó rag 113. Páratlan rend 114. Végtelen szélhárfa 115. Türelmetlen indulatszó 116. Feltételes kötőszó 118. Fél ne! 119. Félig ró! 121. Mint függ. 55. 122. Fél fa 123. Gyorsétterem betűjele

Augusztusi keresztretjvényünk fő sorainak megfejtése:
Vízszintes 1. Nagy Imre 9. Zsögöd 54. Szüleim 71. Fametszet
Függőleges: 17. Budapest 18. Kolozsvár 48. Csíkszereda

Búcsúzunk

Matekovits Mihály

STEINHÜBEL ERZSÉBET (1925–2016) –Böbe óvó néni–

Olvasom a szöveget: élt 91 évet. Tárgyilagosan nézve szép, hosszú élet. A tények ismeretében ítélve meg kell fordítanom: hosszú, szép élet volt az övé. Mert ma nemcsak a feliratnak megfelelő személyt, Steinhübel Erzsébetet kísérjük utolsó útjára, hanem egy aradi fogalmat, egy egyszemélyes intézményt: BÖBE ÓVÓ NÉNIT. 34 évig tevékenykedett ugyanabban az óvodában, eltűrve packázásokat, hivatalos fenyegetéseket – ez az intézmény megmaradt aradi magyar óvodának, ahol ünnepélyeken magyar ruhában táncoltak,

szavaltak, énekeltek a kicsinyek. Mindig akadt hegedűs vagy harmonikás, mert Böbe óvó néni szólt, menni kellett akkor is, ha nem volt családi érdekesség.

1925-ben született egy ismert aradi vállalkozói családban, húszévesen már pedagógus Gájban, óvodában, iskolában, ahol szükség volt rá. A tanügyi reform idején, 1948-ban helyezték a volt aradi Zárda épületében működő óvodába a köztisztelőben álló Szampiás Paula nővér helyére, amikor az apácákat elkergették az oktatásból.

Az akkor még Bosnyák Erzsébet névre hallgató fiatal óvónő hamar rájött, hogy a szülők bizalmát csak úgy nyerheti el, ha szellemiségében elődei munkáját folytatja. Már ebben az időben is küzdeni kellett minden gyermekért, hogy anyanyelvű oviba járjon, még akkor is, ha ezt sok szülő hivatali főnökei nem nézték jó szemmel.

Mivel az iskolában kellett a hely, az óvodát 1952-ben elköltöztették a Választó utcába (Dimitrov, illetve Şaguna) egy lerobbant épületbe. Innen, a 20-as óvodából ment nyugdíjba Böbe óvó néni 1982-ben, hátrahagyva egy szép oktatási környezetet, jól felszerelt két teremmel és ragaszkodó szülőkkel, nagyszülőkkel. Munkásságának elismeréseként a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetségének Arad megyei Szervezete 1998-ban *Márki Sándor életműdíjjal* tüntette ki, amire azután nagyon büszke volt.

Lehajtott fejjel, most hármassal minőségben búcsúzom Böbe óvó nénitől. Hiszen a múlt század ötvenes éveinek elején oda, Hozzá jártam óvodába nap mint nap. Nem egészen három évtizeddel később mint szülő jártam a Választó utcai épületbe, s a sors úgy hozta, hogy 1982-ben kerületi igazgatójaként köszöntöttem a nyugdíjba vonuló Steinhübel Erzsébetet. Így ma az egykori diákok, a hajdani szülők és a pályatársak nevében is mondom: **KÖSZÖNJÜK, ÓVÓ NÉNI!**

Amikor Kolozsvárott élő leányomnak megmondtam, hogy meghalt Böbe óvó néni, azonnal kommentálta: akinek hátul is volt szeme! Mert a gyermekek elhitték, sokan még az iskola első osztályában is felidézték, hogy akkor is a munkánkat kell végezni, ha az óvó néni elfordul, mert neki hátul is van szeme. Hittek neki, bíztak benne, szerették.

Böbe óvó néni, onnan fentről nézzél ide mindhárom szemeddel, és járj közbe a Döntőbíróknál sorvadó, gyermeklétszámmal küzdő óvodáinkért, hogy falvainkban, de a Választó utcában is még sokáig anyanyelven daloljanak, kacagjanak vagy elgömbölyt szájjal panaszkodjanak felügyelőiknek. Ma Rád emlékeznek, de a munka nem áll meg – folytatják a bevált szellemiségben.

Nyugodjál békében!

NYUGATI JELEN családod NAPILAPJA!

Az előfizetési feltételekről érdeklődjön a 0257-280-751-es telefonszámon.

A Szövétnek nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumában nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

LAPZÁRTA

A következő, decemberi számunk lapzártája november 25.; a megjelenést 2016. december 20-ra tervezzük.

Köszönjük

*Aldea Éva,
Blaskó Lajos (Ortoform Kft.),
Budai Tibor (San Francisco),
Koreck Aladár,
Retezár József (Sinter Stop Kft.)*

nagylelkű támogatását.

Szövétnek

Aradi Kulturális Szemle
XX. évfolyam, 5. (114.) szám

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad,
Str. Calvin nr. 22
Tel: +40/740-955132
+40/257-281140

E-mail:

juhaszbela50@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő: Juhász Béla

Szerkesztő bizottság:

Fekete Réka, Ilona János, Matekovits
Mihály, Pataky Lehel Zolt, Puskel Péter,
Rudolf Ágnes, Siska-Szabó Hajnalka,
Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zolt,
Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Képszerkesztés: Allerhand István

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály, Móré-Sághi Annamária,
Kettő Groza János

Címlapon:

Arad – október 6. előtt
(Kurunczi Ferenc felvétele)

A hátsó borítón:

Aradi ősz (Kurunczi Ferenc felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:

Bartók Mária, Britrich Erzsébet,
Czeglédi Judit, Csanádi János, Erdélyi
Ildikó, Kori Edina, Piroksa István, Szilvágyi
Sándor, Tóthpál Renáta, Vágási Márta,
Vörös Annamária, Zilahi András

Olvasóink a Szövétneket megtalálják a
Tulipán és a Jelen könyvesboltban, vala-
mint egyházainknál.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

SIMÓ MARGIT GRAFIKÁI

Körforgás

Csendesség

Gondolat szárnyán

Felejtés

Stációk

Téridő

Órangyal

Játék

Palágyi Lajos
AZ ARADI VÉRTANÚK

*Szabadságharcunk letűnt napvilága,
Te vakító nap a század delén,
Nem pazaroltad sugarad hiába,
Bár vak sötétbe halt meg az égi fény,
Eszméiden nem győzött az enyészet,
Örökbe hagytad Halhatatlan részed',
Fényeddel fényt hint kereső századokra
A tizenhárom vértanú alakja.*

*S ők élni fognak, élni mindörökkön,
Szent lesz, örökké szent a sírgödör,
Amíg az eszmény ki nem hal a földön,
Míg magyar szellem még magasba tör,
Az ígét, melyért éltet áldozának,
Szívébe írták az egész hazának,
Utódtól fogja hű utód tanulni:
Hogyan kell élni, s hogy lehet meghalni.*